HISTORISCHE VERENIGING MAAS SLUIS
1986 NR 4

HISTORISCHE SCHETSEN VAN EN OVER MAASSLUIS

Inhoud:

blz. 1	Voorwoord
blz. 2	Kapers op de kust
blz. 20	Smeekschrift
blz. 22	Molens in en rond Maassluis
blz. 35	Waarschouwinge
blz. 36	Gestoofde paling
blz. 40	De haven van Maassluis
blz. 45	IJsland en Maassluis
blz. 55	Nova Zembla – Maassluis

Aan dit nummer werkten mede:

Schrijvers: J.H.Steenkist
L.Stigter Sr.
A.P.van Vliet

Afbeeldingen: Foto's:
Gemeentemuseum Maassluis
L.Stigter Sr.
J.H.Steenkist
Gravures:
Atlas v.d. Zeehavens (1805)
Zeilvaart 1520-1914

Druk: Drukkerij de Groot-Maassluis

Typewerk: Vera Blankers

Lay-out & Algemene redactie: J.H. Steenkist

VOORWOORD

Doordat de heer van Vliet een artikel over de Duinkerker kapers voor deze uitgave ter beschikking stelde, is op haast natuurlijke wijze het thema 'visserij' de leiddraad voor dit nummer geworden.
Het is een onderwerp dat zo onverbrekelijk verbonden is met de geschiedenis van onze stad, dat te voorzien is, dat wij hierop in volgende nummers zullen terugkomen.
Ons streven blijft erop gericht op populairwetenschappelijke wijze het verleden tot leven te wekken.
Gezien de belangstelling die voor onze vereniging en voor deze uitgaven bestaat, voorziet dit blijkbaar in een behoefte om deze dorst naar kennis te lessen.
Opgemerkt moet worden, dat daarbij het jongste verleden niet vergeten mag worden. Een beroep op vooral de ouderen onder ons om over sfeer en gebeurtenissen van zo'n halve eeuw geleden eens te verhalen, lijkt hier op zijn plaats. Schroomt u niet om op eigen wijze eens over, naar uw idee wetenswaardige zaken, wat op papier te zetten. Het ledental van onze vereniging groeit gestaag en dat stimuleert ons om op de ingeslagen weg voort te gaan.

Maassluis, april 1986

J.H. Steenkist
voorzitter

Maassluis en de Duinkerker kapers

1. Inleiding

In veel literatuur over Maassluis is steeds sprake dat de visserij aan het einde van de 16e en in de eerste helft van de 17e eeuw veel nadelen heeft ondervonden door het optreden van kapers uit Vlaanderen, met name die vanuit Duinkerken. Deze nadelige gevolgen moeten vooral op het financiële en sociale vlak gezocht worden en komen m.i. te weinig aan de orde in de bovengemelde literatuur.

Dit artikel wil dan ook ten dele in dit hiaat voorzien en proberen een antwoord te geven op de volgende vraagstelling: welke gevolgen ondervonden de Maassluise vissers van het optreden van de Duinkerker kapers en welke maatregelen werden er getroffen om het optreden van deze kapers te beperken?

2. Het optreden van de Duinkerker kapers en de gevolgen ervan

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog had de bevolking van Maassluis veel te lijden van de oorlogshandelingen. Allereerst werd het dorp Maassluis in het jaar 1572 door de Geuzen vanuit Den Briel geplunderd en in 1573 en 1574 deels verwoest door Spaanse troepen tijdens de gevechten rond de schans op het latere kerkeiland.

Enkele jaren later, toen de Duinkerker kapers vanuit de Vlaamse kuststreken actief waren, werden de Maassluizers bovendien in hun visserijactiviteiten getroffen. Veel vissersschepen werden toen het slachtoffer van deze kapers, die de Maasmond bewaakten en trachtten elk schip, dat uitliep, te nemen.

De schans (‘forte’), haven en Delflandse sluizen in de Maasdijk te Maassluis, voor de bouw van het Gemeenlandshuis, 1590.
Fragment van de kaart getekend door de landmeter en notaris Jan Potter, maart 1590. Gekleurd. Op perkament 39 x 60 cm. (OAD Inv. Nr. 2693).

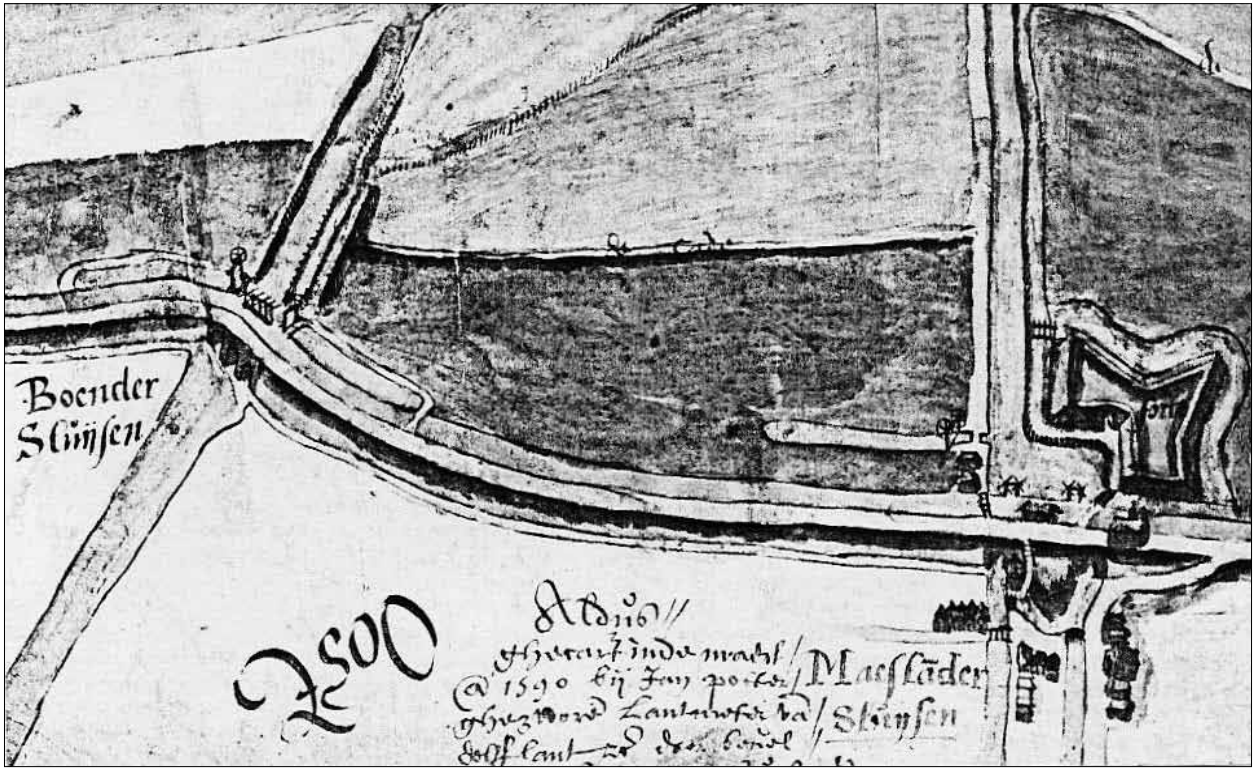

De schans (“forte”), haven en Delflandse sluizen in de Maasdijk te Maassluis, vóór de bouw van het Gemeenlandshuis, 1590.

Fragment van de kaart, getekend door de landmeter en notaris Jan Potter, maart 1590. Gekleurd. Op perkament. 39 x 60 cm. (OAD. inv. nr. 2693).

Vooral in de jaren.1621-1648 werden heel wat Maassluise vissersschepen genomen. Exacte aantallen genomen schepen zijn moeilijk te geven, vast staat dat het zeker om meer dan 300 schepen ging. Tijdens de gevechten op zee werden de bemanningen van de vissersschepen soms gedood, vaak gevangen genomen en naar Duinkerken gebracht en soms op borgtocht vrijgelaten.
De gevechten op zee vertoonden een grote mate van wreedheid die nog eens werd versterkt toen de Staten Generaal op 28 augustus 1587 de bemanningen van alle Nederlandse oorlogsschepen verplichtten gevangen genomen kapers de 'voeten te spoelen'.1)
In reactie op dit herhaaldelijk opnieuw uitgevaardigde bevel toonden de kapers tegenover de gevangen genomen vissers weinig clementie. E. van Meteren beschreef rond 1614 deze situatie heel 'illustratief': 'Deze Duynkercksche schepen namen veel visschers. Eenige verbranden sy onder inde schepen, boorden gaten inde schepen, ende lietense allenskens sincken'.
Ook enkele Maassuisse vissers ondergingen dit lot. Zo werden vier bemanningsleden van de hoeker van Stierman2) Ary Cornelisz. Gorter, ondanks de belofte tot lijfsbehoud, door kaperkapitein Philip Wittebol uit Oostende overboord gezet. Anderen hadden het geluk om nog gered te worden nadat zij overboord waren gezet.
Stierman Cornelis Stavast slaagde er zelfs in na lang smeken het overboord zetten te voorkomen. Hij werd als gijzelaar naar Duinkerken gebracht, de rest van z'n bemanning en het schip mochten naar Maassluis thuis varen. Wel moest later voor de vrijlating van Cornelis Stavast een losgeld worden betaald.

1) Dat is overboord zetten.
2) Het woord 'stierman' is niet identiek met het huidige woord 'stuurman', een stierman is eigenlijk een kapitein op een vissersschip.

Enkele vissers vonden de dood doordat zij werden doodgeschoten, o.a. Adriaen Pietersz. Backer, Symon Cornelisz. Molenaer, Jan Arendz.
De meeste vissers werden echter als hun schip werd veroverd, toch gevangen genomen en voornamelijk naar de gevangenis in Duinkerken gebracht. Alleen al in de jaren 1628-1648 brachten ongeveer 2000 Maassluise vissers enige tijd door in de Duinkerkse gevangenis. Veel stierlieden maakten deel zelfs verschillende keren mee.

Tabel 1. Stierlieden die meer dan eens gevangen zaten

Naam	**Jaar**
Claes Cornelisz.	1636, 1642
Cornelis Adriaenz.	1644, 1645
Cornelis Janz.	1643, 1645
Cornelis Janz. Dijck	1636, 1641, 1644
Cornelis Leendertsz.	1628, 1633
Cornelis Pietersz.	1636, 1642
Crijn Cornelisz.	1628, 1640
Dirck Jansz. Dijck	1643, 1644
Ewout Andries Droevert	1640, 1643
Hendrik Jansz.	1639, 1642, 1643, 1644, 1645
Jacob Pietersz. Troost	1637, 1640
Jan Adriaensz.	1638, 1642, 1644
Jan Jansz.	1637, 1638
Jan Leendertsz. Kuys	'dickwils'
Jan Vrancken	1642, 1643
Leendert Carelsz.	1637, 1641
Pieter Jacobsz. Dol	1637, 1641, 1642
Pieter Jansz.	1643, 1645
Pleun Cornelisz.	1642, 1643, 1644
Symon Cornelisz. Molenaer	1636, 1637
Wouter Dominicusz.	1642, 1644

De omstandigheden in de Duinkerkse gevangenis waren zeer slecht en veel gevangenen overleden daar door de slechte hygiënische toestanden en door de opeenhoping van mensen. Vooral pestepidemieën eisten regelmatig velde doden. Sommige vissers wisten op een min of meer spectaculaire, gewaagde wijze of door toevallige omstandigheden te ontvluchten. Dirck Janz. Dijck was een van hen. Zijn hoekerschip werd door twee Duinkerker kaperschepen veroverd en hij werd naar een van deze schepen overgebracht. Dit kaperschip hield enige tijd later een schip aan dat wijn vervoerde. Dirck Janz. Dijck viel 'toevallig' overboord en werd gered door de bemanning van de inmiddels vrijgegeven wijnschuit, die hem bij het Noord-Hollandse Huisduinen aan land zette. Van anderen is bekend dat zij met de kust in zicht overboord sprongen en zo ontvluchtten.

Het merendeel van de vissers moest echter wachten totdat de voor hen geëiste losgelden werden betaald of tot zij werden uitgewisseld tegen gevangen genomen kapers. Het uitwisselen van de vissers tegen de kapers was meestal een zaak van de Staten van Holland of van de admiraliteit van Rotterdam, in tegenstelling tot het betalen van losgelden. Dat gebeurde veelal op particulier initiatief. Vijandelijke agenten, in bezit van paspoorten, reisden uit Duinkerken, Nieuwpoort of Oostende naar Maassluis om te losgelden op te halen, of inwoners van Maassluis gingen zelf naar Vlaanderen om familieleden of verwanten vrij te kopen. De te betalen losgelden varieerden van 100 tot 200 gulden per visser en van 2000 tot 3000 gulden voor een gerantsoeneerde vissersschuit.

Slechts enkele bemanningen werden door de kapers humaan behandeld. Zo werd in 1639 een deel van de bemanning van stierman Jan Hendrik Blanken in Engeland afgezet en in 1646 werden enkelen op een kleiner schip overgezet, waarmee ze naar Maassluis konden varen. Met name in de jaren 1642-1645 leek het alsof het kapersbedrijf iets menselijker werd. Weinig schepen liet men in deze jaren zinken en voor veel schepen moest toen alleen een 'rantsoen'3) worden betaald.

De volgende cijfers kunnen dat illustreren:

Periode	Opgebracht	Gezonken	Gerantsoeneerd
1628-1648	75%	9%	16%
1642-1645	53%	6%	41%

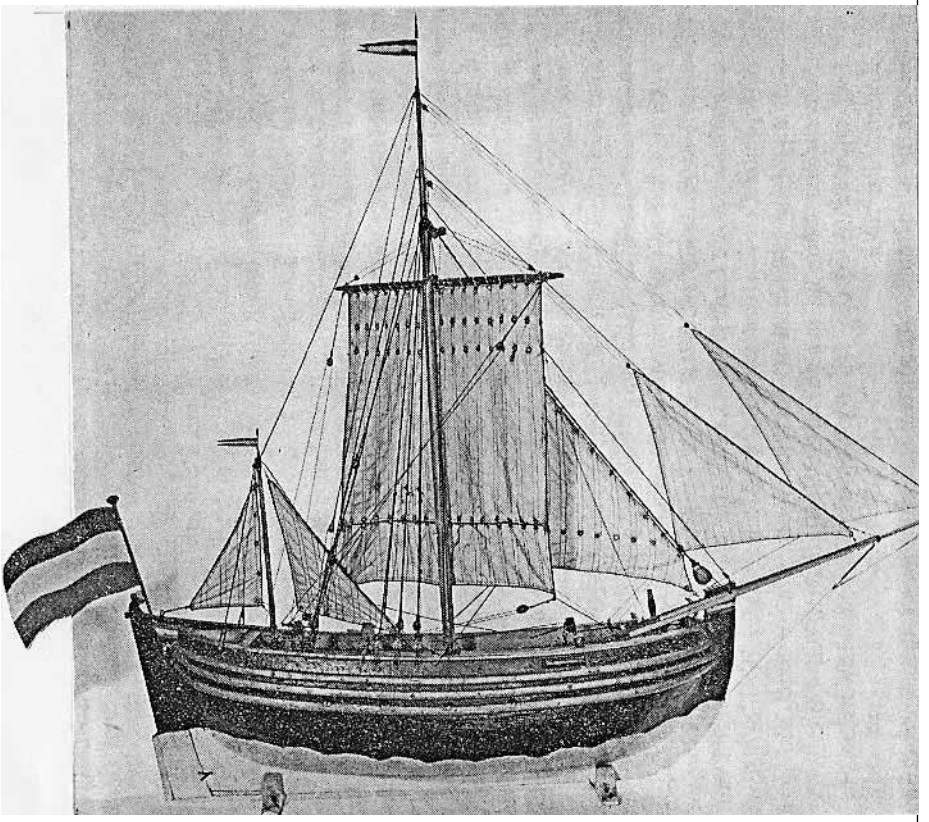

Grote Kerk Maassluis - Model van een hoeker.

In de dertiger jaren van de 17e eeuw verarmde de Maassluise gemeenschap sterk door dit optreden van de Duinkerkse kapers. De reders die de hoekerschepen uitrustten, liepen enorme schade op, doordat veel schepen werden beschadigd tijdens de

3) Rantsoen is een ander woord voor losgeld.

achtervolgelingen, door strandingen, door gevechten of door het opbrengen naar Duinkerken, Nieuwpoort of Oostende en door het betalen van rantsoenen.

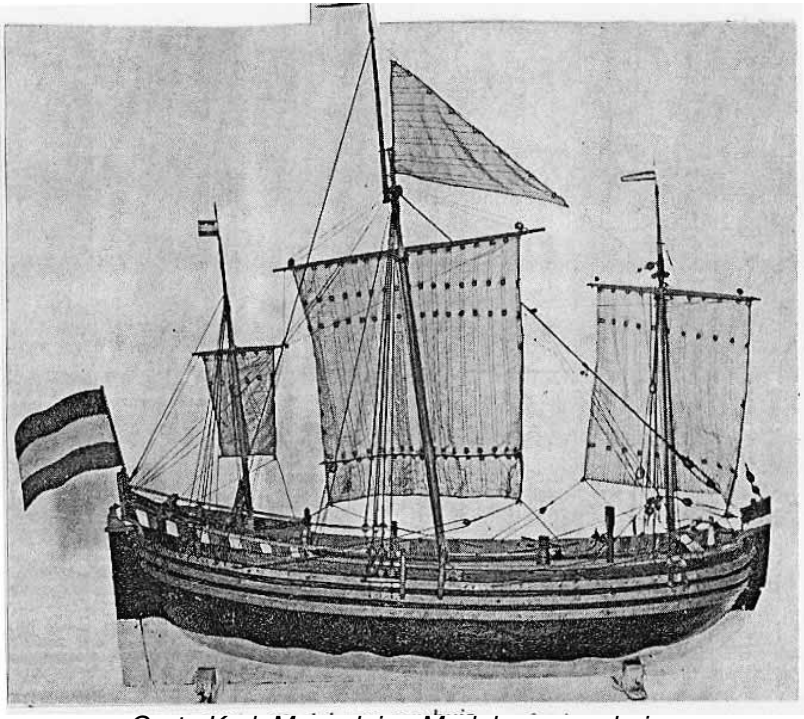

Grote Kerk Maassluis - Model van een buis.

Tabel 2. Bestemmingen van de opgebrachte schepen (1628-1648)

Plaats	**Aantallen**
Duinkerken	38
Nieuwpoort	11
Oostende	27
Vlaanderen	3
Engeland	6
Calais	1
Onbekend	174
Totaal	260

Uit diverse archiefstukken zijn voor de periode 1628-1648 wat cijfers te reconstrueren, die een indruk geven hoe groot de verliezen waren voor de Maassluise reders. Er werden in dit tijdvak 260 schepen genomen en opgebracht, 13 schepen werden tot zinken gebracht en 26 schepen werden gerantsoeneerd. Elk schip vertegenwoordigde een nieuwbouwwaarde van ongeveer 5000 gulden en voor elk gerantsoeneerd schip werd 2000 à 3000 gulden betaald. In twintig jaar tijd leidde dit tot een geldelijk verlies van ongeveer 1½ miljoen gulden.
Dit verlies aan schepen en de hiermee verband houdende daling van de hoeveelheid aangeleverde vis hadden tot gevolg dat de welvaart van Maassluis terugliep. Indirect leidde de daling van de hoeveelheid aangevoerde vis tot stopzetting van de bouw van de Grote Kerk in 1632-1637. De bouw werd namelijk gefinancierd met de belasting van één stuiver op elke aangevoerde ton vis.

Grote Kerk Maassluis - Detail van zilveren schaal, 1639.
(foto Gem. museum Maassluis)

Tabel 3. Opbrengst van de tonnevis (1623-1649)

Jaar	Bedrag in guldens
1623-1624	2254
1624-1625	1171
1625-1626	1222
1626-1627	1311
1627-1628	1463
1628-1629	1187
1629-1630	1786
1630-1631	1396
1631-1632	1637
1632-1633	1361
1633-1634	1464
1634-1635	673
1635-1636	187
1636-1637	3292
1637-1638	2807
1638-1639	?
1639-1640	4419
1640-1641	4733
1641-1642	3339
1642-1643	3725
1643-1644	7271
1644-1645	3967
1645-1646	4982
1646-1647	7965
1647-1648	6743
1648-1649	5903

Eveneens door deze malaise in de visserij verzocht de Maassluise magistraat in 1637 aan de Staten van Holland om in aanmerking te mogen komen voor een lagere bijdrage in de landsbelastingen, met name in het opbrengen van de 100e en 200e penning.
Het verzoek werd onderbouwd met het argument, dat sinds 1631 200 schepen waren verloren gegaan.

Aan de Edel Grootmogende
Heeren Staten van Holland
ende West Vriesland

Verthoonen met aller otmoedicheyt ende reverentie, de bedrouffde ellendige vrouwen 't sampt vrinden en magen van de arme gevangenen, visschers ende ingesetenen van Maessluys. Hoe dat sy supplianten van dit tegenwoordige wintersaeysoen deur de Duynkerkers ende piraten ter zee van alle haer goederen sijn berooft ende 't eenemael in de gront bedorven, sulcx dat men met mondt off pen nauwlicks de armoede ende miserien van vrouwen ende kinderen dieshalve can deciferen ofte beschrijven. Ende bovendien (dat noch wel het argste is) gantsch syn ontbloott ende versteecken van haer mans ende brootwiners, die met groote meenichte in des vijants leelijcke stinckgaten ende onlijdelicke gevangenhuysen sijn opgesloten ende aldaer soo nu en dan deur stanck en vuylicheyt seer miserabel sterven ende verdwijnen. Ende vermits dusdanige jammerlicke armoede ende miserien voor hun supplianten gantsch onmogelick is te lijden en dat sulcx oock alle Christenharten, princen ende potentaten met innerlicen ontfarminge behoort te bewegen. Soo keeren sij hun supplianten daeromme tot Uw Edel Grootmogenden, biddende ende versouckende, dat hare Edel Grootmogenden met Christelicke compassie ende ernstige harten ten hoogsten gelieve te considereren de groote onlijdelicke armoede ende soberen staat van de supplianten, mitsgaders d'onuytspreeckelicke miserien ende ellende van d'arme gevangenen, ten eynde deselve deur een generale wissel off eenich ander middel, op het spoedichste meugen worden verlost. 't Welck doende etc.

Exacte cijfers over de armoede in de visserijgezinnen ontbreken, wel zijn er enkele aanwijzingen die in de richting van bittere armoede wijzen. Zo is van Jan Leendertsz. Kijs bekend dat hij in 1636 bij schout en schepenen van Maassluis klagde dat hij 'mit sijn huijsvrouw ende kinderen in armoede (was) sittende, deurdien hij dickwils ende menichmael vanden viant' was genomen en in de gevangenis had gezeten. De Maassluise vissersvrouwen spraken in een verzoekschrift aan de Staten van Holland eveneens over 'de groote onlijdelicke armoede ende sobere staet' van Maassluis.

3. De maatregelen tegen de Duinkerker kapers

Effectieve maatregelen tegen de 'plaag' van de Duikerker kapers konden en werden door Maassluis niet genomen. De Staten van Holland en de admiraliteit van Rotterdam namen echter wel enkele defensieve maatregelen, zoals de bewaking van de kust en de blokkade van de vijandelijke havens in Vlaanderen. Om tot een doelmatige kustbewaking te komen verplichtten de Staten van Holland regelmatig de stad 's Gravenzande en het dorp Monster om de kuststrook tussen de Maasmonding en het vissersdorp Ter Heijde te bewaken. De wachten moesten, als er een landing van Duinkerkers dreigde, alarm slaan en de Staten in 's-Gravenhage waarschuwen. Rond 1634 werden er dagelijks voor de kust van Ter Heijde schepen uit Maassluis en Ter Heijde genomen en was de angst voor een landing van de kapers zo groot geworden dat de bestuurders van Monster de Staten van Holland verzochten om 8 musketten te leveren, waarmee zij de schepen en het strand beter konden beschermen. Met dezelfde intentie vroegen zij Frederik Hendrik twee kanonnen te leveren. De kustbewaking gaf echter geen beveiliging voor de schepen op zee. Dit werd ten dele wel bereikt door de Vlaamse havens af te sluiten. De blokkade was eigenlijk alleen mogelijk vanaf het voorjaar tot aan de winterstormen in de maanden oktober en november. Door slecht weer, corruptie, geldgebrek en belangen elders was de blokkadevloot bovendien niet altijd aanwe-

zig, zodat naast de kaapvaart in de wintermaanden ook in de maanden mei tot en met november kaapvaart mogelijk was. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Maassluis de Staten van Holland in 1634 verzocht om de haven van Duinkerken opnieuw af te sluiten, omdat de Maassluise reders al weer acht scheppen hadden verloren. Was Maassluis bij al deze maatregelen niet direct betrokken, wel was dit het geval bij het uitzenden van de konvooischepen, die de vissersschepen op zee moesten beveiligen. In de jaren na het Twaalfjarig Bestand smeekten de gecommitteerden van de kleine visserij te Maassluis voortdurend om konvooischepen. Helaas liet de organisatie ervan vaak te wensen over.

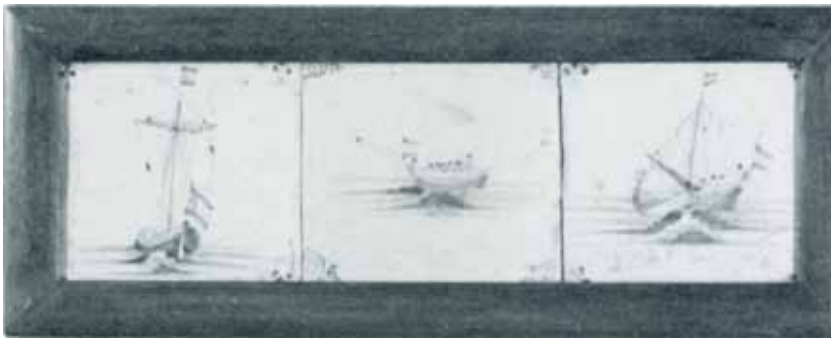

Hoekerschepen op de nering.
(Tegeltableau Gem. museum Maassluis)

Een jammerklacht van de reders en stierlieden uit Den Briel, Maassluis en Vlaardingen in 1631 illustreert dit. Zij verzochten ten einde raad Frederik Hendrik wat te doen aan de uitzending van konvooischepen omdat zij 'alleen bij faulte van goede wel gereguleerde ordre van convoy excessieve ende irresparable swaricheyden ende schaden van den Duinkerckers' hadden gelden. Waren de konvooi Schepen aanwezig, dan nog garandeer-

den zij geen 100% veiligheid. De hoekerschepen van stierman Jacob Pietersz. Troost en van Claes Cornelisz. Werden zelfs 'int gesicht van twee convoijers' door kapers genomen.

In de jaren 1640-1645 was de organisatie van de konvooischepen sterk verbeterd dat de gecommitteerden van de kleine visserij Maassluise schepen verboden om uit te varen zonder begeleiding. Regelmatig reisden enkele gecommitteerden naar Rotterdam om met de admiraliteit van Rotterdam konvooiaanvragen te bespreken. Tevens was er nu overleg tussen Den Briel en Maassluis over de verdeling van het aantal konvooischepen. Wellicht hield dit verband met het feit dat de kapiteins van de konvooiers in deze tijd voor een groot deel door de penningmeester van het Maassluise visserijcollege werden betaald.
Slechts een keer hebben de gecommitteerden van de kleine visserij in Maassluis zelf 'twee hoeckers ofte groote bequame vischboten, deur extra ordinaris noot van Duynkerckers, uytgerust ende geequipeert'.
De bemanningsleden kregen voor het uitvaren in de herberg 'De Moriaen' gelegenheid zichzelf moed in te drinken Zij keerden later van zee terug met negen doden en tien gewonden en dat op een bemanning van 23 koppen! Waarschijnlijk door dit slechte resultaat hebben de gecommitteerden zelf nooit meer schepen uitgerust om de Maassluise vissersvloot te beschermen. Of waren de uitrustingskosten van ruim 1700 gulden hier debet aan?

De blokkades en konvooischepen konden dus niet voorkomen dat er toch voortdurend schepen verloren gingen. Een assurantieregeling trachtte de financiële gevolgen hiervan iets op te vangen. Elke reder, visser of nabestaande van een omgekomen visser kon op een financiële uitkering rekenen als het schip verging of door zeerovers werd genomen. De financiën voor deze assurantieregeling verkreeg men uit een belastingheffing van twee stuivers op elke aangevoerde ton gezouten vis.

Detail visserijbord Grote Kerk Maassluis.
(foto Gemeentemuseum Maassluis)

De totstandkoming van deze vorm van verzekering had nogal wat problemen opgeleverd. Uit 1613 dateerde een overeenkomst tussen de gecommitteerden van de kleine visserij in Maassluis en de stierlieden inzake verongelukte of genomen schepen en in december 1623 publiceerden de Staten van Holland, op verzoek van deze gecommitteerden, een aanvullende ordonnantie op de overeenkomst uit 1613. De bevolking van Maassluis had echter de indruk dat de stierlieden eigenmachtig een eigen uitleg aan de nieuwe ordonnantie gaven en verzette zich tegen de invoering van de ordonnantie. Het werd zelfs zo erg dat Maurits in 1624 troepen moest zenden om te orde te herstellen. Pas in 1625 werd de ordonnantie dank zij het Hof van Holland dwingend voorgeschreven en door iedereen geaccepteerd.

Naast deze van hogerhand voorgeschreven ordonnantie bestond er ook een onderlinge verzekering tussen de stierlieden en hun bemanningen. Die onderlinge verzekeringen, de zgn. bentcontracten, werden steeds opnieuw voor elke 'vaart' afgesloten.

Tabel 4. Aantallen afgesloten bentcontracten (1621-1653)

Jaar	Aantallen
1621	180
1622	180
1623	117
1624	155
1625	134
1626	79
1627	68
1628	244
1629	228
1630	314
1631	259
1646	101
1647	50
1652	77
1653	112

Helaas ontbreken de jaren 1632-1645 en 1649-1651, zodat de aantallen afgesloten bentcontracten geen volledig inzicht geven in de daling/stijging van de visserijactiviteiten.

In deze bentcontracten kwamen onder andere bedragen voor die de vissers kregen als zij door vijandelijke acties arbeidsongeschikt werden: 500 gulden, als zij ontvluchtten zonder een losgeld te hebben betaald: 250 gulden, als zij werden uitgewisseld of werden bevrijd: 24 gulden en als zij werden doodgeschoten kregen de nabestaanden 500 gulden.

Het visserijbord in de Grote Kerk te Maassluis.
(foto Gem. museum Maassluis)

4. Slot

Aan het optreden van de Duinkerker kapers kwam een voorlopig einde, toen de Franse troepen in samenwerking met een Nederlandse blokkadevloot in 1646 Duinkerken innamen. De kaperactiviteiten werden op kleiner schaal voortgezet vanuit Nieuwpoort en Oostende, maar ook zij werden beëindigd in 1648 door het sluiten van de vrede van Munster tussen Spanje en de Republiek der Verenigde Nederlanden. De Tachtigjarige Oorlog was afgelopen en de Maassluise magistraat publiceerde direct een verordening om de te verwachten blijdschap en vreugde in goede banen te leiden. De klokken mochten geluid worden, maar het aansteken van vreugdevuren in het dorp werd verboden evenals het op straat schieten met geweren. Overtreders van deze regels konden rekenen op een boete van drie gulden. Enkele stierlieden waren zo dankbaar dat zij niet langer de Duinkerker kapers hoefden te vrezen, dat zij aan de Grote Kerk in 1649 een 'visserijbord' schonken met als onderschrift:

'D'visscherij van Maassluys
Hier dees vereeringh geeft
Ter eeren van Gods Huys
Die 't all gegeven heeft'

Maassluis, maart 1985 A.P. van Vliet

Geraadpleegde bronnen

Algemeen Rijksarchief, Rechterlijk archief Maassluis, inv.nrs. 4, 5, 6, 153, 174, 175 en 176
Algemeen Rijksarchief, Rechterlijk archief Monster, inv.nrs. 140
Algemeen Rijksarchief, Notarieel archief Maassluis, in.nrs. 5489 en 5490
Gemeentearchief Maassluis, Oudarchief, inv.nrs. 259, 658, 762
Gemeentearchief Maassluis, Visserijarchief, inv.nrs. 5, 6, 7, 24-30, 36 en 45
Gemeentearchief Monster, Oudarchief inv.nrs.44, 47, 252, 264, 934, 1450, 1485
Kerkarchief Nederlands Hervormde Gemeente Ter Heijde, inv.nr. 14

Geraadpleegde literatuur

Aitzema, L. van, Saken van staet en oorlogh, in en omtrent de Vereenigde Nederlanden, beginnende met het jaar 1633 en eyndigende met het jaar 1644, deel 11 ('s-Gravenhage, 1669)
Blom, S., Geschiedenis van Maassluis. Maassluis z.j.
Blom, S., "Het college van de visserij te Maassluis" Historia december 1940, 350-354
Boer, M.G. de, Tromp en de Duinkerkers, 1640 – 1649 (Amsterdam 1949)
Braunis, S.W.P.C., "Oorlogsvaart", Maritieme geschiedenis der Nederlanden (Bussum 1977), deel 2
Debroek, W., "De kaapvaart op de Belgische kust", Mededelingen Academie voor Marine van België, deel IX (1955), 241 – 266
Malo, H., Les Corsaires Dunkerquois et Jean Bart (Parijs 1911)
Mastenbroek, T., De Grote Kerk van Maassluis (Maassluis 1939)
Mastenbroek, T., "Uit de kerkhistorie van Maassluis; Het visserijbord (1,2,3)" De Zondagsbode 1981
Meteren, E. van, Historie der Nederlandscher ende haerer naburen oorloghen ende geschiedenissen ('sGravenhage, 1614)
Nieuwenhuyzen, A.M., Het college voor de kleine visserij te Maassluis",
Tijdschrift voor geschiedenis 46 (1931) 262 – 276.
Vliet, A.P., Lijden door Leiden, doctoraalscriptie RU Leiden (Maassluis 1984)

Aan de Edel Grootmogende
Heeren Staten van Holland
ende West Vriesland

Verthoonen met aller otmoedicheyt ende reverentie, de bedrouffde ellendige vrouwen 't sampt vrinden en magen van de arme gevangenen, visschers ende ingesetenen van Maessluys. Hoe dat sy supplianten van dit tegenwoordige wintersaeysoen deur de Duynkerkers ende piraten ter zee van alle haer goederen sijn berooft ende 't eenemael in de gront bedorven, sulcx dat men met mondt off pen nauwlicks de armoede ende miserien van vrouwen ende kinderen dieshalve can deciferen ofte beschrijven. Ende bovendien (dat noch wel het argste is) gantsch syn ontbloott ende versteecken van haer mans ende brootwiners, die met groote meenichte in des vijants leelijcke stinckgaten ende onlijdelicke gevangenhuysen sijn opgesloten ende aldaer soo nu en dan deur stanck en vuylicheyt seer miserabel sterven ende verdwijnen. Ende vermits dusdanige jammerlicke armoede ende miserien voor hun supplianten gantsch onmogelick is te lijden en dat sulcx oock alle Christenharten, princen ende potentaten met innerlicen ontfarminge behoort te bewegen. Soo keeren sij hun supplianten daeromme tot Uw Edel Grootmogenden, biddende ende versouckende, dat hare Edel Grootmogenden met Christelicke compassie ende ernstige harten ten hoogsten gelieve te considereren de groote onlijdelicke armoede ende soberen staat van de supplianten, mitsgaders d'onuytspreeckelicke miserien ende ellende van d'arme gevangenen, ten eynde deselve deur een generale wissel off eenich ander middel, op het spoedichste meugen worden verlost. 't Welck doende etc.

't Aanzienelijk Maassluis, dat ieder kan bekooren
Uit Wachtershutten slechts geboren;
Een steun van Neerlands visscherij,
Dat menig' stad niet wijkt, zet Delfland luister bij.

L. van Ollefen – 1793

Ja, over wachtershutten en de visserij is al veel geschreven, terecht natuurlijk. Maar wellicht minder bekend is dat er in en rond Maassluis minstens 10 molens hebben gestaan.
Kwam men per boot over de Waterweg op onze stad aan dan zag men daar de houtzaagmolen aan het 'Hoofd'. Deze is nog te zien op een oude tekening van de haven van 'Maaslandsluis aan den Mond der Maze'. Maar dat is al heen lang verleden tijd. Deze molen werd rond 1900 gesloopt toen als gevolg van de normalisatie van het Scheur deze waterweg zo'n 200 meter werd verbreed. De molen was echter al in verval. De bestaande stoomhoutzagerij werd overgebracht naar de Noordgeer, waarbij het Hellinggat dienst deed als berging voor de te zagen balken.
Kwam men vanuit het Westland over de Maasdijk Maassluis binnen, dan trof men allereerst de runmolen 'De Arend' die daar aan de Noorddijk stond.
In de nacht van 12 op 13 april 1922 is deze molen door brand vernield en niet meer opgebouwd.
Over de oorzaak van de brand deden veel kwade geruchten de ronde, maar daar is het dan ook bij gebleven.

Ook als men van Vlaardingen kwam zag men allereerst een molen en wel de imponerende korenmolen 'De Hoop'. Gelukkig is deze nog in volle glorie te bewonderen ook al staat deze molen niet meer aan de rand van de bebouwing.

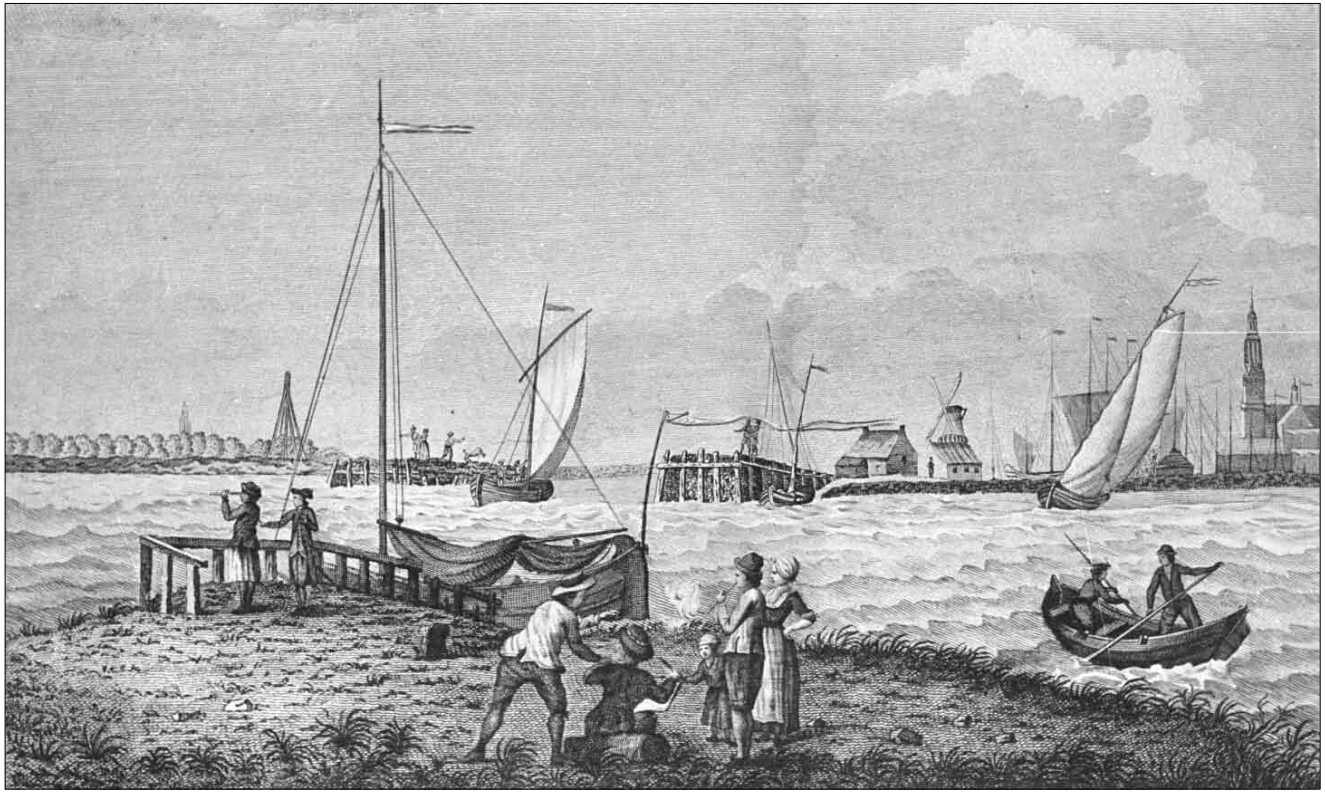

“Maaslandsluis aan de mond der Maze”.

Molen 'de Arend' op de Noorddijk.
In de brand, uit de brand?

Op de beroemde maaskaart uit 1665 van de Rotterdamse postmeester Jacob Quack komt ook het gezicht op Maeslantsluys voor, gezien vanaf Het Scheur. De molen wordt daarop als een houten standerdmolen afgebeeld. Het is weinig aannemelijk dat dit op fantasie zou berusten, omdat deze kaart mede ten dienste van de schepelingen was bedoeld, opdat zij de plaatsen vanaf het water zouden herkennen.

Op de kaart van Delfland van 1611, gemaakt door Floris Balthasars, worden nauwgezet de molens aangegeven. Bij bestudering met een loupe is te zijn dat er een onderscheid gemaakt wordt in de aanduiding; verschil in stenen molen en houten wipmolens of standerdmolens. Op de plaats van de molen aan de Zuiddijk is geen stenen molen aangegeven. Later, in 1750,

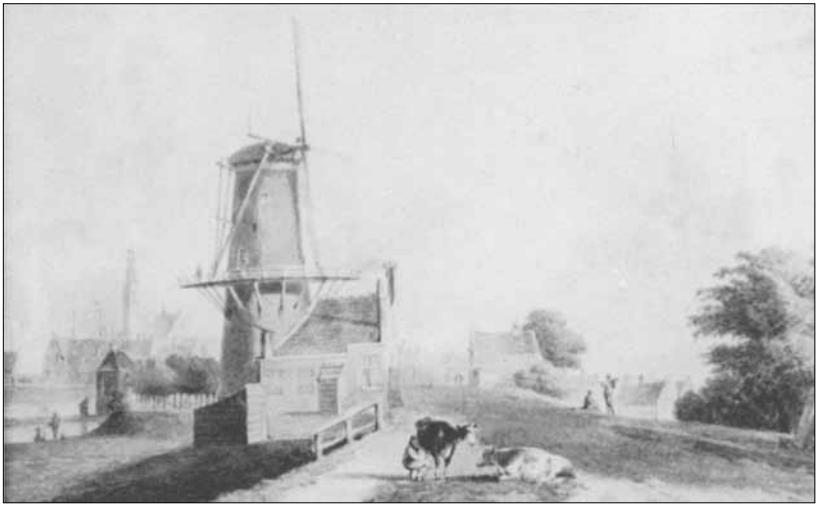

Molen 'de Hoop' aan de Zuiddijk in vroeger tijden,
aan de rand van de bebouwing.

hebben de gebr. Cruquius op nieuw een kaart van Delfland gemaakt, waarop nu wel een stenen molen op deze plaats wordt aangegeven. In ieder geval is hier al heel lang een korenmolen gevestigd, dat leidt geen twijfel. In het begin van de jaren 1800, is mij verteld, waren de twee gebroeders Stigter de molenaars. Het zouden vrijgezellen zijn geweest, die naar de Oost zijn vertrokken nadat zij de molen hadden verkocht. In mijn tijd is de molen lang bediend door Terlaak en later nog een paar jaar door Noordhof.

Het is inmiddels al weer jaren geleden dat de molen in verval raakte en het einde scheen nabij toen tijdens het draaien de wieken naar beneden kwamen.
Zou hij afgebroken worden?

Molen ‘de Hoop’ na de restauratie.

KAART VAN DE GEBR. CRUQIUS, 1712

Maar nee, ons stadsbestuur was ditmaal paraat.
Volkomen terecht waren onze vroede vaderen van mening dat deze molen, die zovele eeuwen getuige is geweest van wel en wee van Maassluis en zo goed in ons stadsbeeld paste, niet zou mogen verdwijnen.

Niet alleen heeft de Gemeente de molen De Hoop aangekocht, tevens is opdracht gegeven aan molenbouwer D. Ottevanger uit Moerkapelle, tot restauratie en herstel. Daarmee is een historisch monument voor Maassluis bespaard gebleven en het vormt een markant punt en is een sieraad in ons stadsbeeld.

Voorheen stond het woonhuis van de molenaar tegen de molen aangebouwd met daar weer tegenaan, aan de buitenkant, het gemakshuisje. Achter de molen was de molenweide waar het paard van de molenaar graasde. Daarachter liep de Zuidgeer, een water van de Haven tot dichtbij de Boonersluis. In 1912 werd de tramlijn voor de W.S.M. aangelegd, deze doorkruiste de molenweide en de Zuidgeer. Aan het eind van de Geer was in de twintiger jaren nog een flink moerasgebied, een stuk natuur dat ook is verdwenen. Zo ook de tuin van Bart v.d. Lely naast de begraafplaats.

Vervolgens iets over de watermolen aan de Wipperskade. In het koor van de Grote Kerk heb ik een grafsteen gefotografeerd. Het opschrift is:

Hier leijt begraven Cornelis Jansz. Monsuer
In sijn leven molenaer dezer plaatse;
sterf 20-10-1669

Verder een afbeelding op de steen van een wipmolen. Deze tegenwoordige molen is gebouwd in 1726. Ik citeer een stukje uit het tijdschrift 'Historia' van december 1938:

Tekening van Johan Barthold Jongkind. Heeft in Maassluis gewoond - Situatie 1862.

Aan de Weledele Heeren Dijckgraaf en Hogeheemraden van Delfland, reverentelijk te kennen gegeven sijnde bij de gesamentlijcke ingelanden van het Sluyspoldertje, dat sij supplianten gaarne in 't selve poldertje soude doen maeken een nieuwe steene watermolen in de plaetse van de houte thans aldaar staende en ten enemaal vervallen.
Gedaan den 7 maart 172…

P.Q. van Beaumont

In de muur is een steen gemetseld met als opschrift:

Den eersten steen is geleijt bij
Derck Pietersz. Koster op de 20 Meij 1726
Oud 8 jaren en 35 dagen

In genoemd tijdschrift worden ook de namen genoemd van de molenaars van 1731 tot 1898.
Veel bekende namen zijn hierbij:

Cornelis Boogert	1731-1735
Corns. Derksz. v. Eijk	1735-1737
Corns. Arendsz. Stigter	1740-1747
Hendrik Boogaart	1747-1748
Cornelis Boogaart	1748-1750
Cornelis de Graaf	1750-1751
Cornelis Breggeman	1751-1757
Gerrit Korendijk	1757-1760
K. Maartensz. van Santen	1761-1773
Cornelis Dekker	1774-1779
Pieter v.d. Maarel	1799-1814
Pieter Paalvast	1814-1857
Hendrik Paalvast	1857-tijdelijk
Gerrit Vermeer	1857-1859
Hubrecht Korpershoek	1859-1873
Jacob de Bruijn	1873-1880

DEN EERSTEN STEEN
IS GELEYT BY
DIRCK PIETERSE KOSTER
OP DEN 20 MEY 1726
OUD 81 JAAR EN 3 DAGEN

Willem de Bloois	1880-1883
Hubrecht Korpershoek	1883-1888
Marinus de Bruin	1888-1898
Pieter Blanker	1898-1903
Cornelis Poot	1903-1938

De laatste twee molenaars worden vermeld in het boek van meester Blom. Vele jaren hebben de molenaars met hun gezinnen in de molen gewoond. In 1898 is een woning naast de molen gebouwd die in 1908 vergroot is.
Tijdens de zomerstorm van 1936 heeft de molen een wiek verloren. Men wilde hem eerst van zijn ombouw ontdoen, maar dat is gelukkig niet doorgegaan. Er is een comité gevormd dat geld heeft ingezameld en de molen werd gerestaureerd. Een heel karakteristiek beeld van Maassluis bleef zodoende behouden.

Dan vallen nog te noemen enkele molens die rondom Maassluis beeldbepalend zijn of zijn geweest. De Kleijn Poldermolen bijvoorbeeld; deze heft gestaan aan de Boonervliet. Vanaf Rijksweg 20 kan men links van de Vliet nog goed de plaats zien waar deze helaas gesloopte molen heeft gestaan. Daar ligt de Foppenpolder waar men over spreekt om hem onder water te zetten t.b.v. de waterrecreatie.
Even verder op stond dan rechts van de Boonervliet aan de Aalkeetpolder, de Lickebaertsmolen. Buiten het dorp van Maasland staan dan nog de mooie watermolen en de korenmolen, waarbij de familie Roels lang woonde.

Het zijn de prachtige molens die langs de Zuidgaag staan, de weg van Maasland naar richting Schipluiden, die gelukkig nog steeds te bewonderen zijn. Schuin tegenover deze molens, aan de overkant van het water, stond eertijds nog de Commandeursmolen. Het pad maakt daar nog steeds een bocht van het water af, zoals je vroeger ook om de molen heen reed. En tenslotte, om het tiental vol te maken, dient dan nog genoemd te worden de Dammolen aan de Zuidbuurt.

Eertijds staande aan de Boonervliet, de Lickebaertsmolen.

En tenslotte, om het tiental vol te maken, dient dan nog vermeld te worden de dammolen aan de Zuidbuurt.

J.H. Steenkist

Medewerking: L. Stigter Sr.

Waarschouwinge

Schout Burgemeesteren en Schepenen van
maasluijs in ervaringe gecomen synde, dat eenige
Quaataardige persoonen, soo jonck als out, haer niet
Ontsien, des avonts en s nachts, de glasen vande lantaarns
bij haer E agtb op desen dorpe tot dienst vande Ingesetenen
langhs de straten gestelt, uijtte goijen, aan stucken te
breecken, de glasen uijt het loot te setten, en de lampen
daer uijt halen, ende wijders op alderhande manieren
deselven schadeloos te maecken, alle welcke jaecken sijn
van seer quade gevolgen, en voortkomende uijt
uijtnemende boos en quaataerdigheden, en streckende is
tot groote Ondienst vande Ingesetenen, en merckelijcke
schaden van desen dorpe; soo is 't dat schout, Burgemeesteren
en Schepenen daarinne willende voorsien, goet gevonden
hebben ende verstaen, soo als deselven goet vinden ende
verstaen bij desen, dat soo wie bevonden sal werden eenige
glasen in de lantaarns aan stucken geslagen, off uijt het
loot geset te hebben, en de lampen daer uijt gehaalt, telcken
verbeuren sullen een boete van drie gulden ten behoeve
vanden schout, en den armen deser plaatse elcx de
helfft, en sullende ouders voor hare kinderen, en de
meesters en vrouwen voor hare dienstboden moeten
instaen, en de boeten betalen, mitsgaders de schaden
aande gemelte lantaarns toegebragt, ende daar en boven
aenden wel Ed: Heere Hoogh Baillieu van Delfflant
werden aangeklaagt

Aldus gearresteert bij schout, Burgemeesteren en
Schepenen voornt. den 26e October 1702

Ter Ordonnantie &.

Waarschouwinge

Schout, Burgemeesteren en Schepenen van Maassluys. In ervaringe gecomen sijnde, dat eenige quaataardige persoonen,soo jonck als out,haer niet ontsien des avonts en 's nachts de glasen van de lantaarns,
bij haer E.Agtb.op desen dorpe tot dienst van de ingesetenen
langhs de straten gestelt,uyt te goyen,aan stucken te breecken,de glasen uyt het loot te setten en de lampen daer uythalen ende wijders op alderhande manieren deselven schadeloos te maecken.Alle welcke saecken sijn van seer quade gevolgen en voortkomende uyt uytnemende boos-en quaataardigheden en streckende is tot groote ondienst van de ingesetenen en merckelijcke schaden van desen dorpe.Soo is 't,dat schout,burgemeesteren
en schepenen,daarinne willende voorsien,goetgevonden hebben ende verstaen,soo als deselven goetvinden ende verstaen bij desen.Dat,soo wie bevonden sal werden eenige
glasen in de lantaarns aan stucken geslagen,off uyt het loot geset te hebben en de lampen daer uytgehaalt,telckens verbeuren sullen een boete van drie gulden ten behouve
van den schout en den armen deser plaatse,elcx de helfft.En sullen de ouders voor hare kinderen en de meesters en vrouwen voor hare dienstboden moeten instaen en de boeten betalen, mitsgaders de schaden aan de gemelte lantaarns toegebragt ende daarenboven aen den Wel Ed. Heere Hoogh Bailliuw van Delfflant werden aangeklaagt.
Aldus gearresteert bij schout, burgemeesteren en schepenen voornoemt den 26e october 1702.

Ter ordonnantie etc.

GESTOOFDE PALING

Vroeger zei een iemand tegen me: 'Geld? Dat hoef je niet te verdienen, dat ligt gewoon op straat, als je het maar ziet!'
Zo was het ook met de paling in en rond Maassluis. Je moest alleen weten waar ze zaten.
Voor de oorlog viste ik al met ouwe Hein Starrenburg, vroeger loggerschipper, in de haven op paling. Een kubbe (een soort fuik) met aas in het water, een touw en een fietshoepel om te meerpalen en je ving volop aal en soms zelfs heel dikke palingen.
Na de vervuiling, naar mijn idee door de Witol en de V.T., was er niets meer te vangen. Ook ging ik wel mee met Teun Berkhouwer, fuiken zetten langs de spoorlijn aan de Boonersluis. Overal zat paling en heel dikke ook.

Het was oorlog, midzomer en erg warm weer. Ik wist dat er in de sloot onderaan de Vlaardingsedijk paling zat, maar om 8 uur 's avonds moest iedereen voor straf binnenblijven.
Oudere Maassluizers kunnen zich de situatie vanaf de Boonersluis nog wel herinneren. De dijk aan de spoorkant flink steil. Als het gras daar gemaaid werd, gebeurde dit met de zeis en aan één voet een schaats tegen het wegglijden. Aan de kant van de rivier was de dijk minder steil, verder weiland en veel sloten. Het weiland tot aan de rivier was van Th. Bijl en de jager Bart van der Lely weidde er zijn paard.
In een van die sloten zat een zware klep, kwam de vloed op dan werd die door het opkomende water dichtgedrukt. Andersom, na veel regen vooral, drukte het water in de sloten de klep bij laag water open, zodat er niet meer dan 10 of 20 cm water in de sloten achterbleef. Het water werd dan 's zomers erg warm door de zon, maar als dan door de vloed vers koud water in de sloten stroomde, ging de paling lopen. En zo was het op die zomerse dag ook.

Een peur rijgen was zo gebeurd. Met zwart garen, een stopnaald en zo'n 40 dikke pieren krijg je een ketting van circa 2,00 m

en die moet dan tot een bol worden gewonden. Draad en lood eraan en in het water laten zakken: de paling bijt in dit lekkers en blijft dan met zijn scherpe tandjes aan de draad hangen. Snel ophalen is dan geboden, boven een tobbe brengen, even schudden en de paling valt in de peurtobbe. Soms vang je er twee tegelijk. Normaal gebeurt dit 's nachts en daarom is zo'n tobbe wit geverfd.

Om 6 uur zat ik daar, mijn witte peurtobbe in de sloot. De vloed zette goed door en ik ving volop duimdikke aal. Heerlijk rustig was het daar. Achter me in het hoge gras wat gegiechel van een vrijend paartje, maar verder was er geen leven aan de dijk.
Om kwart voor acht moest ik stoppen om op tijd binnen te zijn. Mijn kanis (vissersmandje) was precies vol mooie paling.

De sloot was inmiddels twee maal zo breed geworden, zelfs het weiland kwam blank te staan. Totdat de eb inzette, het water drukte de klep iets verder open, de steen viel er tussen uit en het land werd weer droog.
Heel toevallig kom ik de volgende morgen Bart van der Lely tegen. Hij vermoedde wel wat, maar hakkelde alleen: 'hebben d.d.die d.d.donders een steen tussen de klep gedaan, mijn p.p.paard liep tot zijn buik in het water'. Ik gaf maar geen commentaar, maar de paling smaakte best.

Als ik ergens peurde waar dat verboden was, nam ik niet de grote witte peurtobbe mee, maar een zwarte paraplu en die ondersteboven in de sloot. Met de peur werd daar dan de paling ingegooid. Als je achter, zoals me eens gebeurd is, de paraplu te snel ophaalde, klapte die om en weg alle paling.
Huiskens, de Maaslandse veldwachter, zag je dan altijd als je hem niet wilde zien. Dat kostte me wel eens een nat pak, want ik was liever nat aan de overkant dan droog aan de kant waar Huiskens liep. 's Winters hakten we wel een bijt in het ijs, de paling kwam dan boven en met een sikkel gooide je ze dan op het ijs.

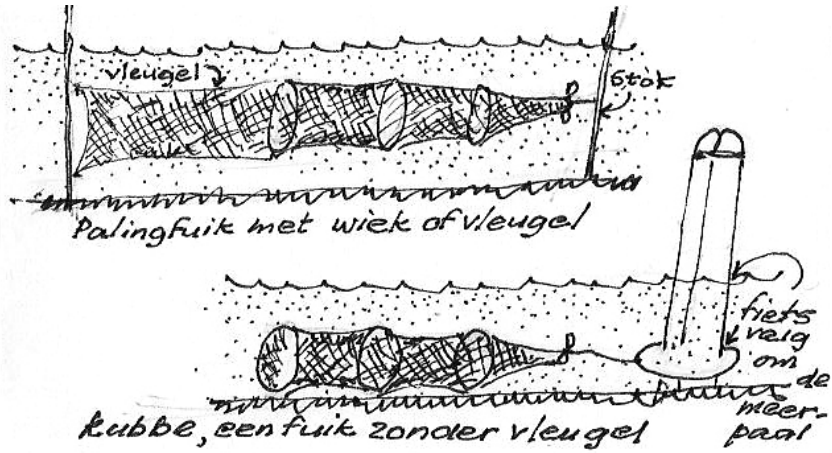

Ook dat was verboden en eens kwam hij in het donker het ijs op. Maken dat je weg kwam, anders was het dure paling.
Al deze sport is verleden tijd en tegenwoordig vaart de beroepsvisser in de Vlieten. Een aggregaat in de boot, een sterke stroomstoot in het water en ze kunnen ze zo in de boot scheppen met een schepnet waar ook een elektrode aan verbonden is.

L. Stigter Sr.

ATLAS

VAN DE

ZEEHAVENS

der

Bataafsche Republiek

DIE VAN

BATAVIA en ONRUST.

Mitsgaders de Afbeeldingen van de

HARING VISSCHERIJ

EN DE

WALVISCH VANGST.

In

Een-en-dertig Kunstplaaten.

Naar het Leven afgebeeld door

D. de Jong en M. Sallieth.

En

met vermelding van veele Byzonderheden, betreffende den Ouden en Lateren toestand des Nederlandschen Koophandels.

VISSCHERIJEN, TRAFIEKEN en FABRIEKEN.

Beschreven door

CORNELIS VAN DER AA.

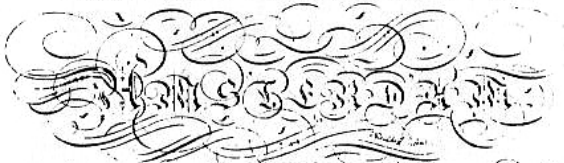

AMSTERDAM.

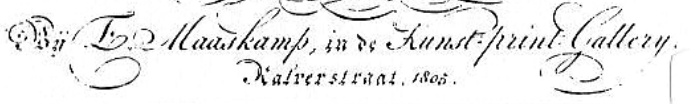

Bij E. Maaskamp, in de Kunst-print Gallery.

Kalverstraat. 1805.

D E H A V E N

van

MAASLANDSLUIS.

Dus aangenaam, bevallig en verrukkend is het gezicht van de Haven, van het weleer rijk en welvarend, doch nu (door de rampen des Oorlogs, en onzalige burgertwisten onder de Ingezetenen) helaês verarmd, en kwijnend *Maaslandſluis*, als ons de hier bij gevoegde Kunstplaat voor oogen stelt, wanneer men hetzelve uit Zee komende nadert! Een plaats welke ſchoon gerangſchikt onder de dorpen onzes Vaderlands, met dat alles, in *Groote, Bevolking* en vorigen *Rijkdom* en *Handel* , verſcheidene Steden overtreft.

Maaslandſluis, (het welk dien naam ontleend van de *Sluis* gelegen in den *Maasdijk*; door welke het Maasland voor de woede der Zee beveiligd wordt,) ligt aan de noordzijde der *Maaze*, in eene schuinsche lijn tegen over *Brielle*. De *Maaze* verdeeld zich hier in twee Takken, ter onderſcheiding, de *Oude* en de *Nieuwe Maas* geheten wordende, door dien in deszelfs midden zich het eiland *Rozenburg* verheft. Men heeft hier eene ſchone lange Haven, die zich van den *Maasdijk* tot in de *Maaze* uitſtrekt: men acht die fraai en diep, het welk veroorzaakt wordt door twee *Spuijen*, ten Noorden en ten Zuiden, die in eene groote Kom met elkander veréénigen, en het ſaamgebrachte water, ſtroomende uit het *Maasland*, naar de Haven geleid, en dezelve, door den ſtreken ſtroom, voor groote schepen bevaarbaar maakt. Het Dorp zelve, bevat in zich twee breede Gragten, welker oevers aan wederzijden verçierd zijn met een groot aantal Huizen, en daar onder veele groote en aanzienlijken: ook eenige Straaten, een ruime Markt, en een kleine Binnenhaven. De eerſte beginſelen van *Maaslandſluis* waren zeer onbeduidend en gering, als beſtaande in eenige weinige en kleine en nederige Hutten, opgeſlagen bij de *Monsterſche Sluis*, ten verblijve ſtrekkende voor de Sluiswachters, waarbij in laater tijd eenige Viſscherswoningen gevoegd werden. Het was niet eerder dan naa machtiging van *Brielle* door de *Watergeuzen*, dat ten aanzien van dit Dorp vermeerderde, door de overkant van daar naar gezegde Stad, derwijze dat reeds in 1632 niet minder dan 582 Huizen binnen hetzelve geteld werden. Toen eene Eeuw laater wederom eene nieuwe telling geſchiedde, bij gelegenheid van het maaken van een nieuw Quohier voor de Verponding, was het getal der Huizen tot 1010 aangewassen, en werdt

zedert dien tijd tot 1741 met nog ruim 20 vermeerderdt; terwijl in 1795 het getal der bewooneren bevonden werdt te bedragen ruim 4800 Zielen.

Van waar zulk eenen ongemeenen ſterken aanwas in Uitgebreidheid, en getal van Inwooneren, dit zal welligt hier de een of ander (dit lezende) verwonderd vraagen?Het antwoord is gereed, daar de oorzaak zeer gemaklijk is opteſpeuren. Aan niets anders dan aan de oudſte, en uit hoofde van de ligging onzes Vaderlands, natuurlijk eigen zijnde Handeltak, de *Visſcherijen* ! Alleen daar aan, naast den zegen der Hemelſche Voorzienigheid, en aan niets anders, heeft *Maaslandſluis* deszelfs grootheid , en de Opgezetenen hunnen ouden welvaart, en vorigen rijkdom dank te weeten. Het bewijs voor deze stelling is (onzes inziens) niet verre te zoeken, maar blijkt duidelijk uit het geene in de jongst verlopene jaaren, en zelfs nog in deze dagen, ook in dit opzicht zien gebeuren. De verderffelijke oorlog tusſchen den Nederlandſchen Staat, en het rijk van Grootbrittanniën , ten jaare 1779 uitgebarsten, had de Maasſluiſenaaren reeds als in het verſchiet doen zien, welke ellendige gevolgen de ſtremming van de Vischvangst hen veroorzaken zou, wanneer de Vrede niet rasch herſteld werdt; en daar dezelve ſpoedig volgde niet alleen, maar ook de Visſcherij als bij oogluiking door de Engelſchen op hunne Kusten, werdt toegelaaten, zoo kwamen zij voor dien tijd nog met de ſchrik en vrees vrij, maar wie weet niet wat 'er ſints de hervatting der vijandelijkheden, ten tijde der Revolutie der jaars 1795, ook in dit opzicht is voorgevallen?
De totaale ſtremming van de *Haringvangst* en de *Doggevaart*, de twee Hoofd-Bronnen van bestaan voor Maaslandſluis, heeft aldaar, waar weleer de voorſpoed en zelfs verkwistende weelde, zich allerwegen vertoonde, eene armoede en gebrek doen geboren worden, voor welke de menschheid terugge beeft, en Toneelen opgelevert, waar van men zich in vroeger dagen geen denkbeeld kan kunnen vormen. Het is deze aanmerking die ons wenkt, om tot het door ons verlaten punt terug te keeren, en eenige bijzonderheden, betreffende den *Handel* en plaatſelijke geſteldheid van dit aanzienlijk Dorp op te geeven.

Buiten alle bedenking is den *Visch-handel* de Hoofdneering der Maasſluiſenaaren. Niet alleen leggen zij zich toe op de *Haringvangst*, door het jaarlijksch uitrusten van tusſchen de 20 en 30 Schepen zoo *Buizen* als *Jagers*, maar voor en boven alles, op dien voor de *Cabbeljauwvangst* op het *Doggerzand*, en aan de *Islandſche Kusten*, waar van het getal ſoms meet dan 50 beliep, ſchoon het in anderen jaaren merkelijk minder was. Het minſte deel der vangst wordt versch en levendig in de Steden van *Holland* en andere Gewesten aangebragt, vermist het grootſte deel, aan boord van de Schepen in Tonnen gezouten, en naar het Vaderland en andere vreemde Gewesten verzonden wordt, onder den naam van *Labberdaan* of *Zoutenvisch*, wordende die van *Maaslandſluis* voor de beste gehouden, uit hoofde, dat de Hoekers zich veeltijds dieper in Zee begeven dan die van *Vlaardingen* of andere plaatſen, waar door zij de beſte Visch meester worden. Behalve dit, legt men zich hier ook bijzonder toe op het vangen van *Diepwaterſche Haring*, welken tot *Bokking* gerookt wordende, bij

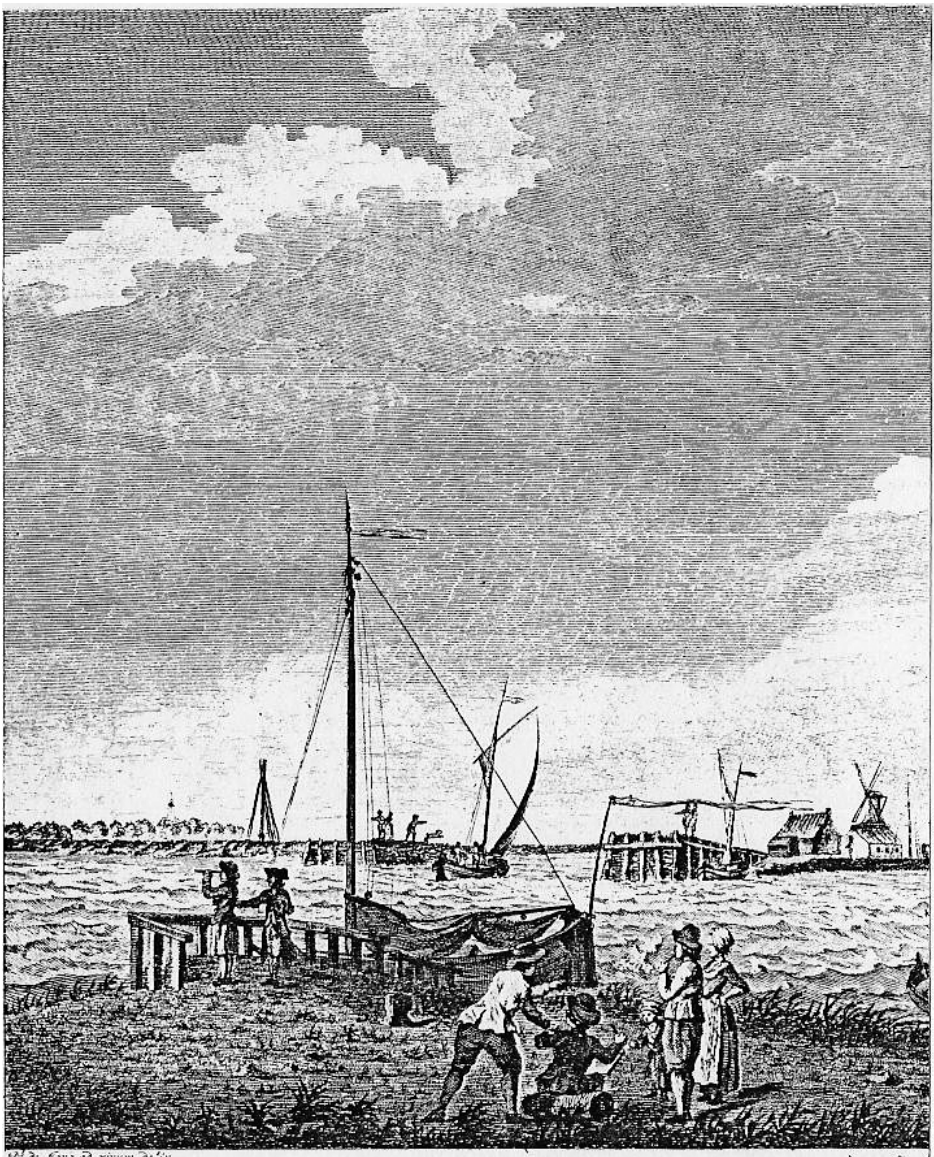

HAVEN VAN MAASLANDSLUIS,

aan den Mond der Maze.

TE AMSTERDAM by E. MAASKAMP.

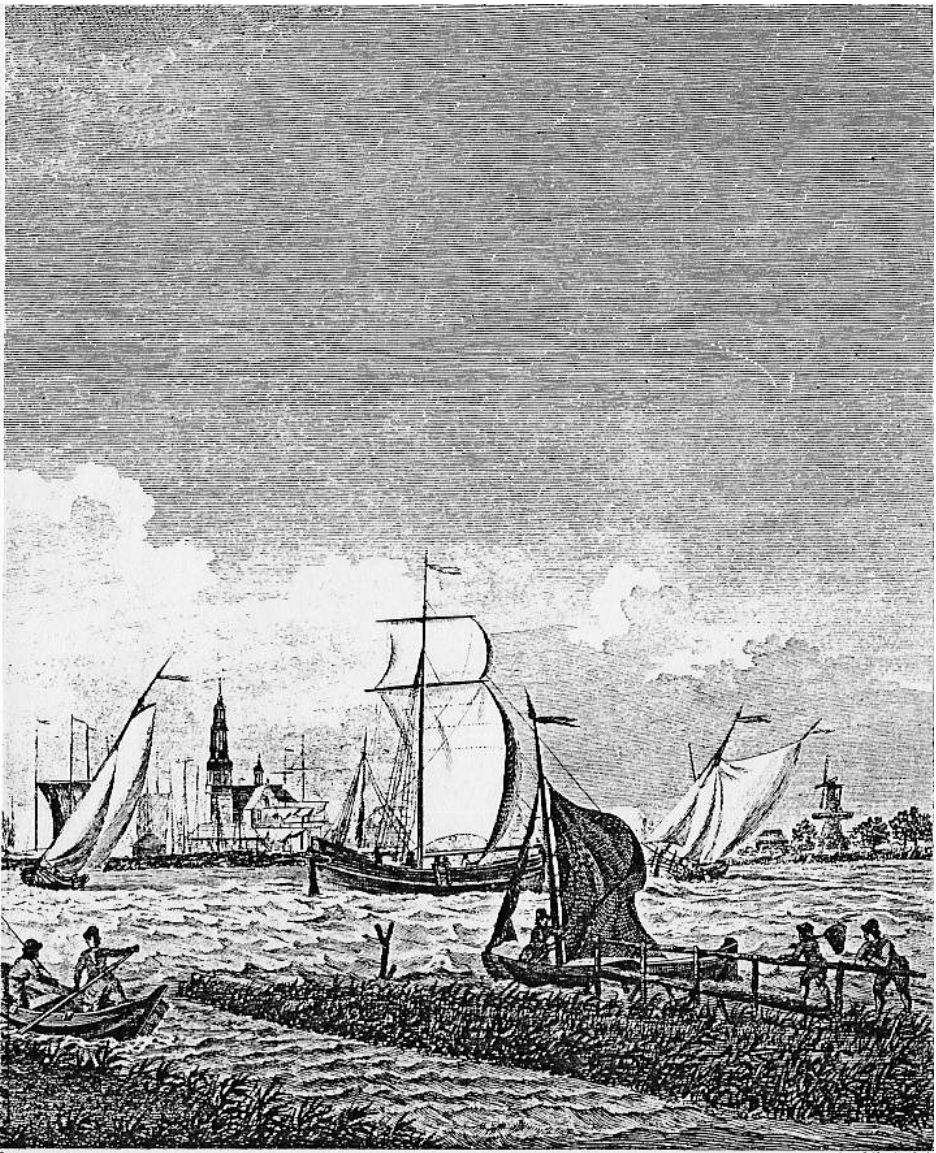

PORT DE MAASLANDSLUIS,

a l'Enbouchure de la Meuze.

A AMSTERDAM chez E. MAASKAMP.

groote partijen naar elders verzonden worden: zoo ook op het uitrusten van eenige *Koopvaardijſchepen*; doch met de *Zalmvangſt* waar op men zich voorheen toelag, gaat het hier, even als op andere plaatſen, langs hoe meer tot niet.

Hoe zeer een groot en aanmerkelijk deel der Inwooneren bij de Visſcherij en Zeevaart hun beſtaan vinden, zoo verſchaffen de zich binnen *Maaslandſluis* bevindende *Lijnbaanen, Zeijlmaakerijen, Scheepstimmerwerven, Kuiperijen* en *Traankokerijen*, ook een aantal *Leertouwerijen*, aan een groot aantal huisgezinnen het nodig onderhoud. Men vindt binnen het Dorp onder de publieke Gebouwen, behalven *twee Kerken*, een *Gemeenlandshuis*, waar in het Collegie van *Dijkgraaf* en *Hoogheemraden van Delfland* hunne vergaderingen houden: ook een *Weeshuis*, het welk veele Visſchers uitleevert, gemerkt de Jongens in het zelfde opgevoed wordende, ter Visvangst uitgezonden worden, zoo ras zij den ouderdom van 12 of 14 jaren bereikt hebben; men heeft er ook al van ouds een *Collegie van den Visſcherij* opgericht, beſtaande uit enige Boekhouders van de onderſcheidene Reederijen, en uit twee stuurlieden of schippers van de *Vischhoekers*, welken het opzicht over den hoofdhandel van *Maaslandſluis* is toevertrouwd, ten wiens behoeve, een zekere belasting van alle groote Schepen welken de Haven aandoen, gevorderdt wordt, ter goedmaking van de kosten, op hunne Vergaderingen vallende. Het geene wij gezegt hebben, zal toerijkend zijn om den Lezer een denkbeeld te geeven van dit belangrijk Visſchersdorp, het welk veel eer het aanzien van eene Stad dan van een Dorp heeft: wij verlaten hetzelve, met den wensch, dat de oude welvaart en voorſpoed, wel ſpoedig voor hetzelve opdaage! En begeven ons naar het naburig *Vlaardingen* dat mede onze overweging waardig is.

Maassluis en de visserij zijn vele eeuwen een twee-eenheid geweest. De visvangst, met al zijn facetten, vormde de belangrijkste bron van inkomsten voor de gehele bevolking.

Het zelfstandig worden van Maassluis vond zelfs hierin zijn oorzaak omdat de moedergemeente Maasland, als agrarische gemeenschap, geen belangstelling toonde voor de belangen van vissers. De splitsing in twee gemeenten is geworteld in dit verschil.

De welvaart die de inwoners van het Maassluis van die dagen met de visserij in huis haalden is natuurlijk niet vanzelf binnen komen rollen. Het moet wel een daad- en wilskrachtig volkje zijn geweest dat daar in enkele jaren dit centrum van visserij vestigde. Want een centrum van betekenis is Maassluis in de 17e eeuw zonder twijfel geweest.

Het belang van de visserij in Maassluis werd vooral gediend door het speciaal 'College van gecommitteerden voor de visscherij'. Het deed dienst van het begin van de 17e eeuw tot 1886 en had heel wat in de melk te brokkelen, omdat het alles regelde waar vrijwel iedereen belang bij had.

Het onderhoud van de haven en de kosten van vuren en bakens waren o.a. voor rekening van dat College. Zij mochten, om deze kosten te bestrijden, voor de tijd van 24 jaar een stuiver heffen van iedere ton gezouten vis en van iedere ton haring. In 1622 werd dit octrooi vernieuwd.

In 1639 ging deze belasting de weg van alle belastingen en het recht werd verhoogd. Behalve de stuiver werd tevens de 40e penning van de totale waarde van de aangevoerde dode en levende vis geheven. Bovendien van ieder haringschip ƒ 12,-- en elke teelt en van iedere hoeker ƒ 8,--.

Regelmatig werd dit octrooi verlengd. In 1679 werd ook van de hoekerschepen die op IJsland voeren voor iedere teelt ƒ 8,-- geheven.

Deze gegevens die ons nu inzicht verschaffen in veel zaken van zo'n tijd geleden zijn te danken aan het feit dat van deze activiteiten een boekhouding werd gevoerd en dat deze bijgezet werd in een archief dat trouw al die jaren is bewaard.

Dat varen op IJsland had ook andere kanten, nl. de handelskant. Het kwam er noch voor de schipper noch voor de reder zo precies op aan hoe de reis winstgevend werd.
De IJslanders visten in hun wateren enorm veel kabeljauw op die, gedroogd tot stokvis, een aantrekkelijk aanbod was. Daarnaast graasden er op dit eiland en daardoor waren ook wol en wolproducten leverbaar. Daartegenover bestond behoefte aan allerlei dat het eiland niet opleverde.
Dat was zo ongeveer al het andere dat aan de overkant normaal te koop was.
Een ideale situatie voor Hollanders die het handelen van oudsher in het bloed zat.

Mogelijkheden te over dus. Geladen handelsgoederen tegen gedroogde vis ruilen was aantrekkelijk, omdat dit houdbare voedsel een veel gevraagde handelswaar was. Ook wol, gebreide mutsen of gebreide kousen ruilen tegen bijvoorbeeld tabak of brandewijn was zeer bekend.

Speciaal was dit een soort bijverdienste voor de scheepsbemanning.

In Maassluis kregen de weesjongens die op de IJslandvaarders dienst deden tabak mee, om tegen wolwaren te verhandelen. In 1677 kregen zij van het weeshuis 170 pond tabak mee à

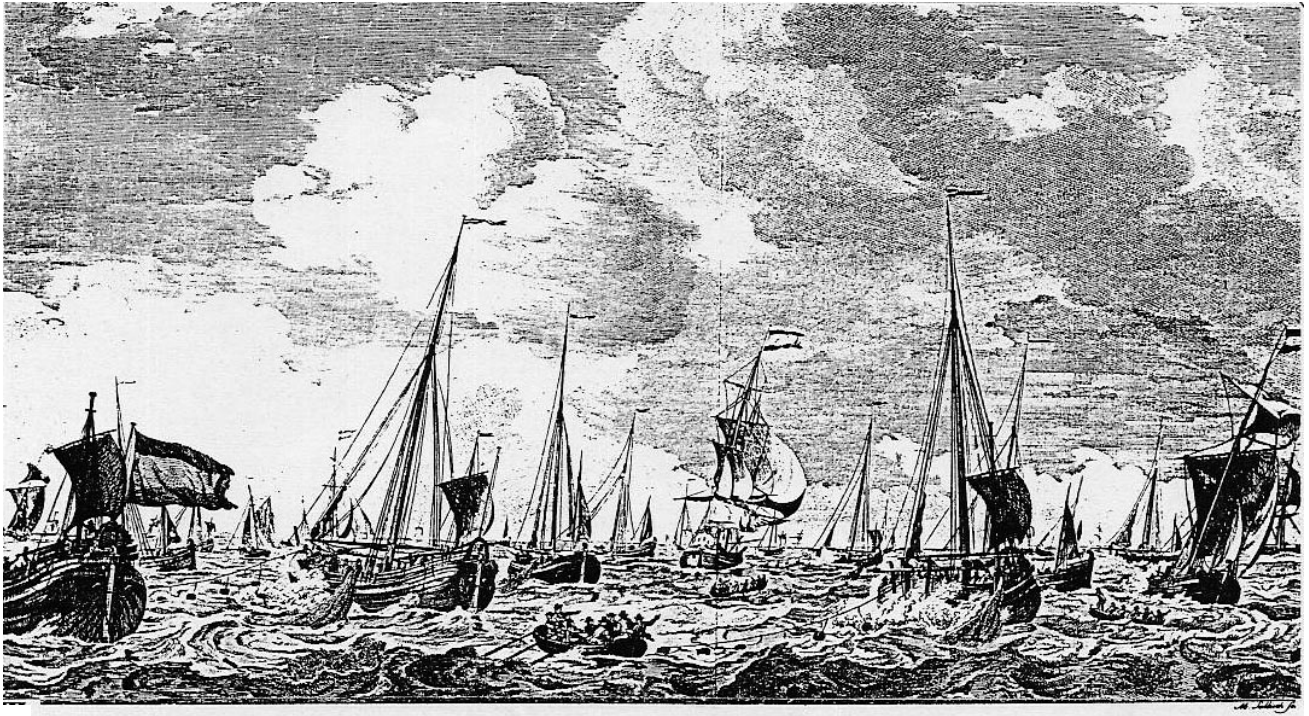

DE HARINGVISSCHERY.

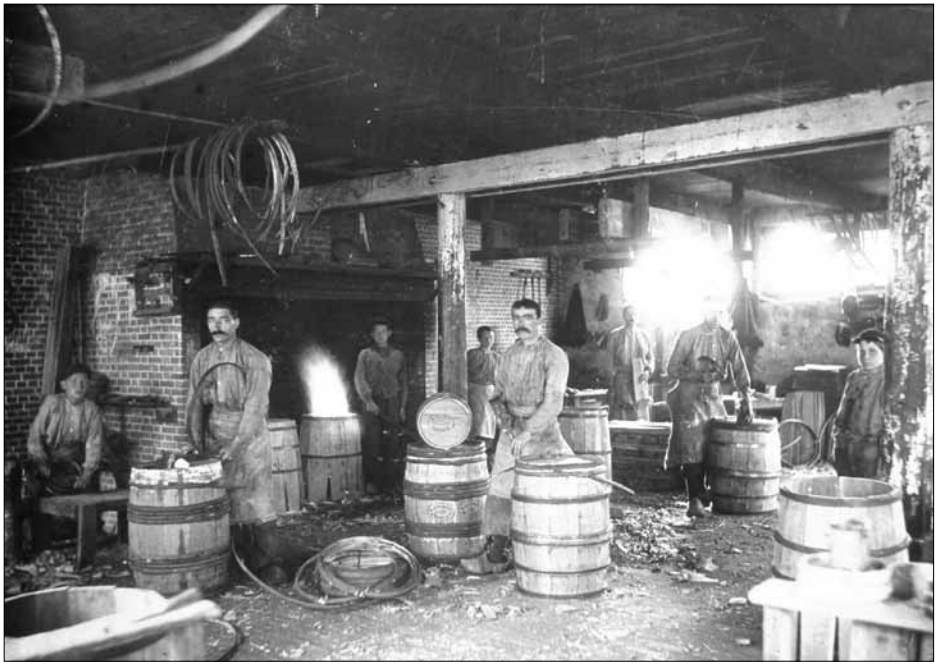

De kuiperij was voor de haringvisserij een bijzonder belangrijk bedrijf. En alles gebeurde met de hand; het machinale was er nog niet bij. De 'droge' kuipers maakten de nieuwe tonnen; de 'natte' kuipers behandelden de volle tonnen haring.

De voorgaande afbeelding en deze geven een aardig beeld, hoe het er in een 'droge' kuiperij toeging; duidelijk zijn de verschillende fasen van het maken van de grote en kleine tonnen te zien. Hier rechts een stapel duigen waarvan de tonnen worden gemaakt; op de vorige foto ziet men het vuur waaromheen de duigen werden kromgetrokken om de vorm van de ton te krijgen.

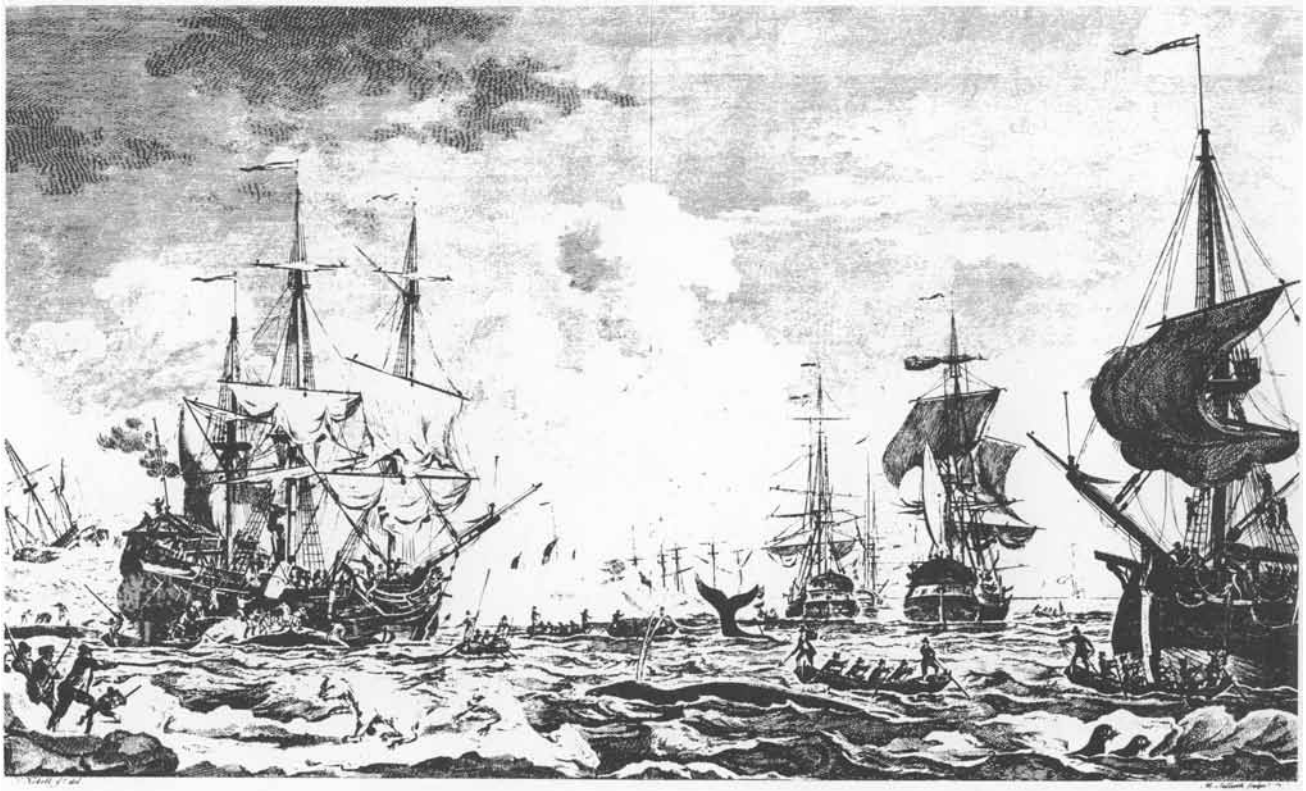

DE WALVISCHVANGST.

27 stuiver het pond. Op IJsland moesten de jongens deze tabak dan weer ruilen voor wollen kousen of wanten. Een methode van de regenten om op een goedkope manier aan wollen goederen voor hun wezen te komen.

Maar de schipper had ook de mogelijkheid om de IJslanders voor zich te laten vissen en uiteraard was ook zelf vissen mogelijk. Het betrof dan wel schelvis en kabeljauw die aan boord werd schoongemaakt en gezouten tot zoute vis.

Dat handel drijven klinkt eenvoudiger dan het was. Niet alleen werden schip en schepelingen bedreigd door de Duinkerker of andere kapers, ook dat handelen had een gevaarlijke kant, omdat het verboden was en daardoor het karakter van een smokkelhandel had.
IJsland behoorde namelijk tot Denemarken en koning Christiaan IV had bij decreet dat handeldrijven verboden en een zesmijlszone tot verboden visgebied verklaard. Allemaal niet zo eenvoudig.
De koning wilde het wingebied voor eigen onderdanen behouden, maar de IJslanders zelf zagen die bemoeizucht niet zo; het is nog maar kort geleden dat dit verschillend inzicht in het voordeel van de IJslanders is beslecht.

Terug naar Christiaan IV die in 1631 de IJslandse Compagnie het privilege voor de walvisvangst onder IJsland verleende, met het recht om walvisvaarders of doggers binnen de 6 mijlszone aan te houden en op te brengen. Dat gebeurde bijvoorbeeld met het schip 'Abrahams offerande' in 1655, dat door de IJslandse Compagnie werd geconfisqueerd wegens verboden handel terwijl de schipper zei niet anders gedaan te hebben dan 'met het vrije recht van in de ruyme zee te visschen'. Aan de hele diplomatieke nasleep danken we de kennis van dit gebeuren.

Het College van Gecommitteerden ter Visscherij te Maassluis telde negen leden: zeven als vertegenwoordigers van de reders en twee die speciaal de belangen van de boekhouders, dat zijn de reders van de IJslandse visserij, behartigden. De penningmeester maakte geen deel uit van het college, maar werd voor een bepaalde tijd door de boekhouders aangesteld.

In de vergadering van 13 april 1662 werd bekend gemaakt dat Schout en Burgemeesteren hadden toegestemd dat:

> 'de voorcamer sal werden bij heur gebruyckt tot ordinaris als extraordinaris vergaderinge wegens de visscherij, mits daervoor betaelende tot heuyer jaerlycx veertich gulden, dat sal ingaan de 1 April 1662 en 't welck de visscherij zo heeft toegestaan'.

Bovendien werd:

> 'geresolveert, dat men een tafel met een banck in de voorgeschreven kamer sal laten maecken, die men sal verruwen, mitsgaders noch ses kussens ende een kleet over de tafel, waertoe gecommitteert is de penninckmeester Hendrick Maesland ende Willen Puteyn'.

De bewuste voorkamer is waarschijnlijk in het weeshuis geweest omdat in de vergadering van 26 januari 1697 sprake is van een schilderij waarop het College is afgebeeld en dat in het Weeshuis hing. Dit schilderij is nog steeds aanwezig en te bewonderen in het huidige stadhuis van Maassluis.

Opgetekend uit oude geschriften door J.H. Steenkist

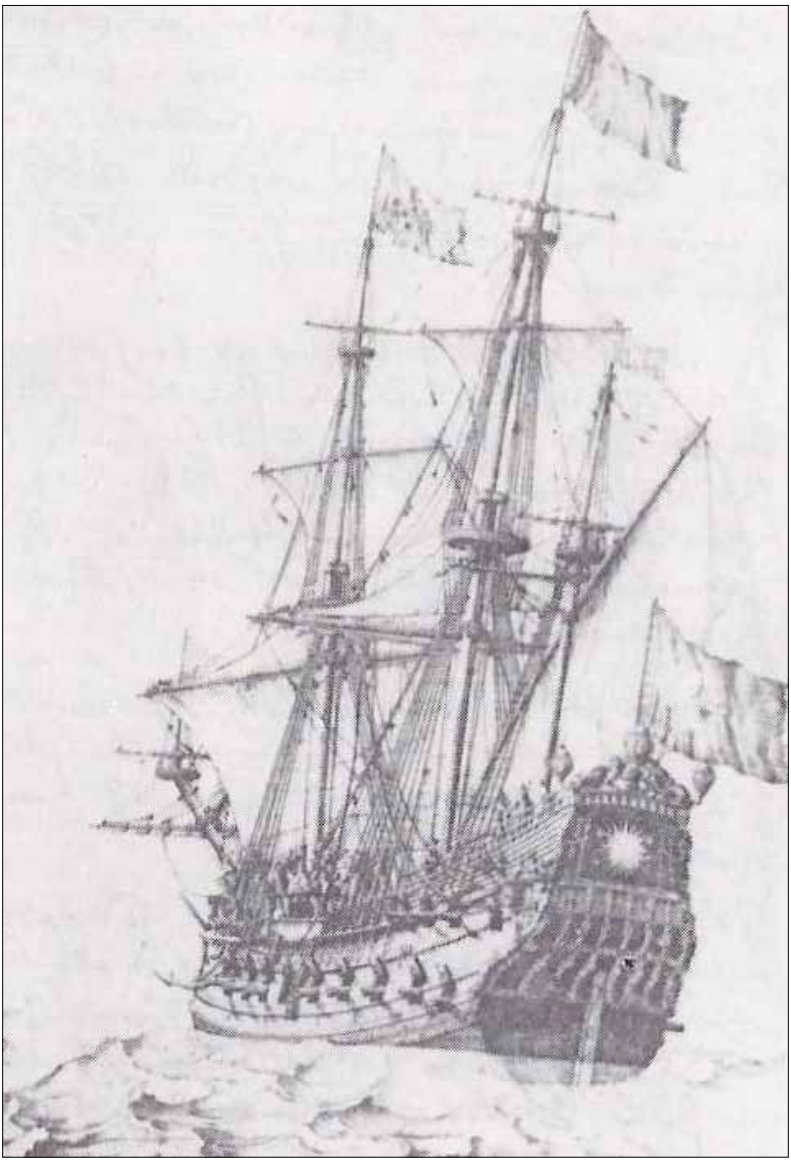

De 'Vergulde Zon', een oorlogsschip uit Duinkerken.
Tekening door Willem van de Velde de Oude, ca. 1645.

Een weinig bekend gebeuren in 1597

Elke Nederlander heeft op school het verhaal gehoord van de overwintering op Nova Zembla van Willem Barentsz.
Het schip was in 1596 ('int beghin van de Meij') uit Amsterdam vertrokken met een tweede schip onder commando van Jan Cornelisz. de Rijp. Het doel was een doortocht te zoeken via de noordoost passage naar China.
De schepen raakten elkaar kwijt en Willem Barentsz. en zijn mannen belandden uiteindelijk op Nova Zembla. Van die tocht en van de barre winter die daarop volgde maakte ene Gerrit de Veer een verslag. Hij hield een dagboek bij en verhaalt daarin van het bouwen van een hut, van ijs, koude, de lange donkere poolnacht, van gevechten met ijsberen, kortom van alle ontberingen. Niet iedereen was tegen zo'n beproeving bestand, velen lieten het leven.

De overblijvenden hebben het schip, dat hoog op het ijs gestuwd was en deels gesloopt, achter moeten laten. Zij zijn op 14 juni 1597 in twee kleine open boten op weg gegaan naar het eindeloos verre vaderland. Op het kaartje is deze slopende tocht te volgen, 1600 zeemijlen over open zee die met ijsschotsen overdekt was en vaak onverwachts weer in één ijsvlakte veranderde. Willem Barentsz. stierf onderweg.
In het noorden van Lapland ontstond een vreugdevol weerzien met Jan Cornelisz. de Rijp en zijn mannen, die, veel zuidelijker, onder veel gunstiger omstandigheden overwinterd hadden. Dit weerzien vond plaats op 30 augustus, dus na nog eens 2½ maand van nieuwe ontberingen, nu in open zee.

Heel weinig is bekend over hoe, waar en wanneer deze barre reis eindigde. Omdat in dit slot ook Maassluis voorkomt, is dit stukje geschreven.

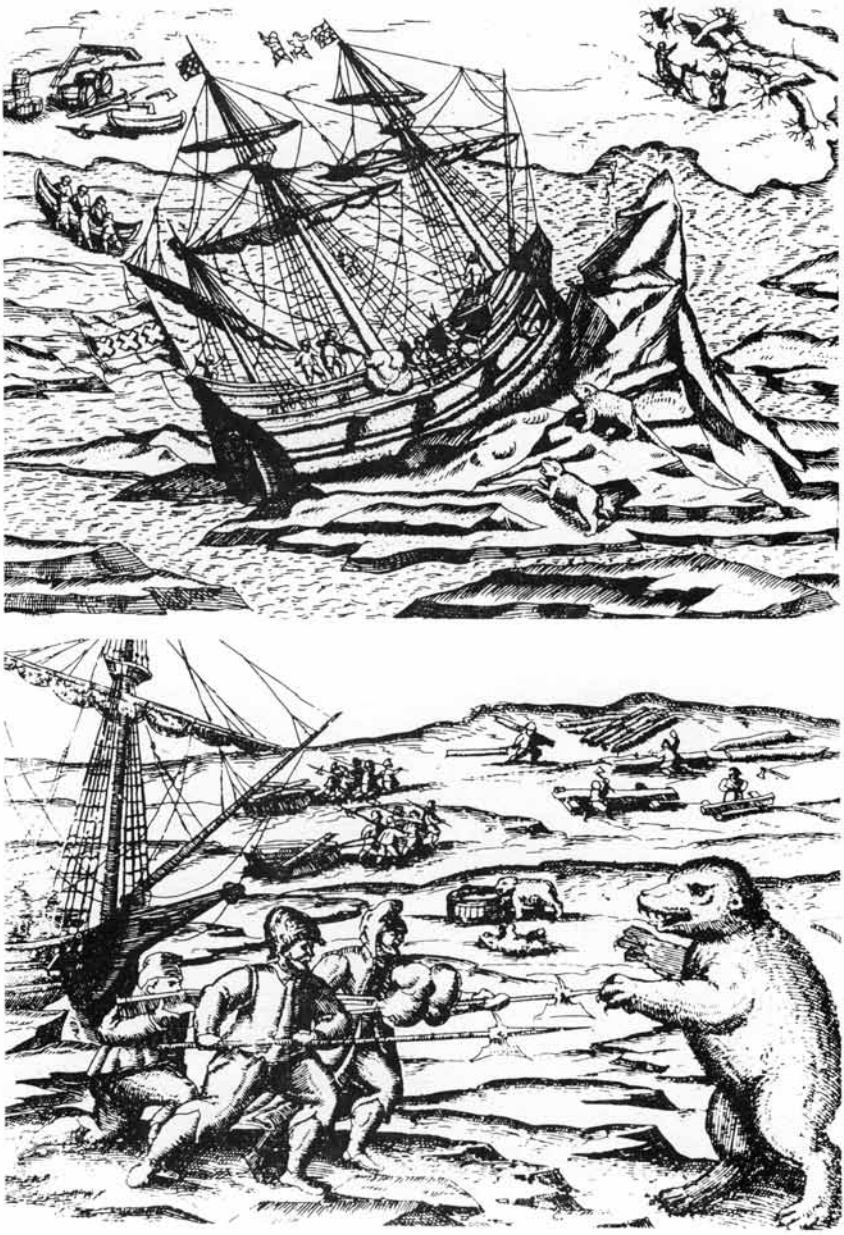

Boven, het schip is hoog op het ijs gezet.
Onder, gevecht met een ijsbeer.

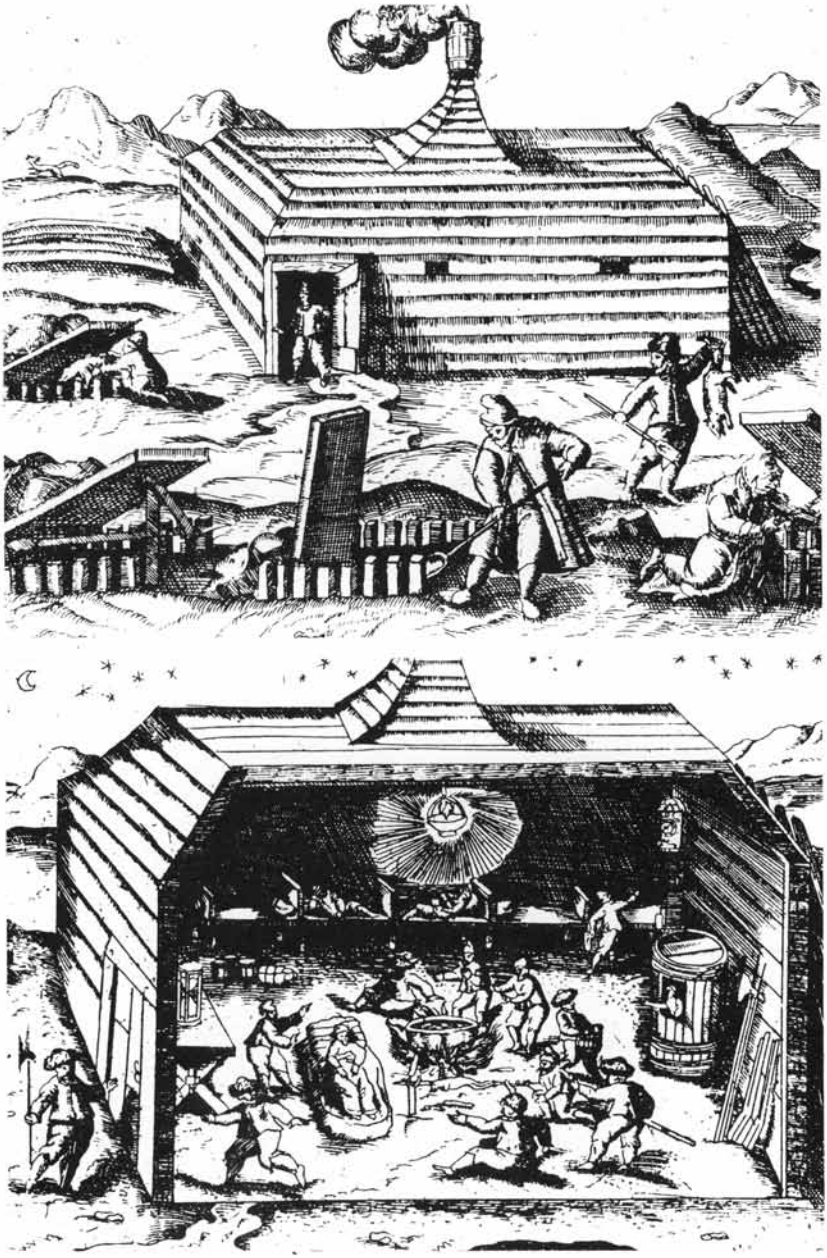

De hut, het 'behouden huis' gedoopt.
4 graven en een zieke zijn te onderscheiden.

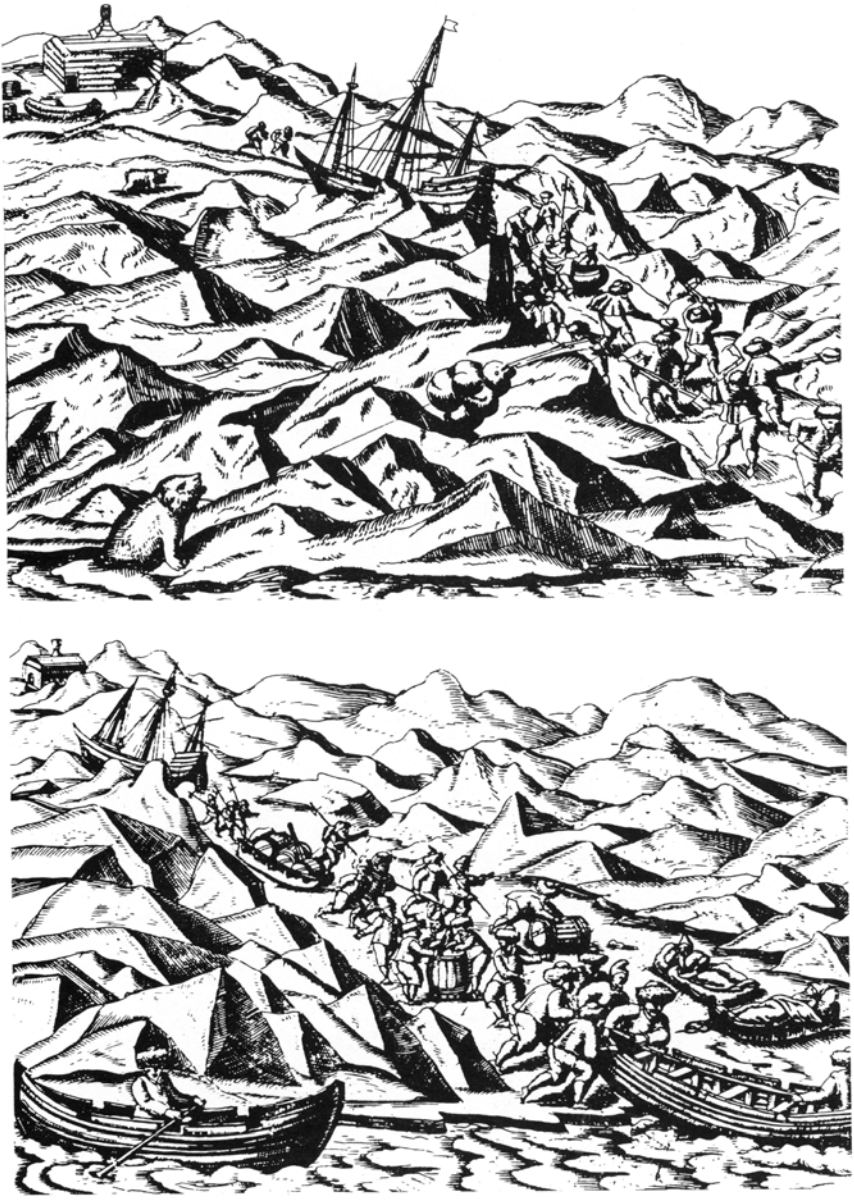

Gereedmaken voor het vertrek. Er zijn twee zieken waaronder Willem Barendsz. Beiden sterven op de terugweg.

Het dagboekrelaas staat in het boek 'Zeilvaart 1520-1914' van uitgever 'Septuagenta' te Alphen aan de Rijn.
Hier volgt het reisverslag van het slot:

Den elfden dagh brachten wy met consent vanden Bayaert (de Russische bojaar) den Gouverneur vanden Groot Vorst, onsen schuyt ende bock int coopmans huijs, ende lieten die daer staen tot een ghedachtenisse vande langhe en verde, noyt beseylde wech, ende dat wy met die open schuyt by nae vier hondert mylen (1200 huidige zeemijlen), deur ende langhs de Zee ghevaren hadden tot Coola toe, daer van de inwoonders aldaer haer selfs niet genoech verwonderen conden. Den 17. savonts is Jan Cornelisz. met onse Schipper ghecomen, ende zijn alsoo daechs daer nae ontrent de ooster Son (6. uur voormiddags) uyte Rviere van Coola tseijl gegaen op Godts ghenade nae huys toe. Wte Riviere van Coola zijnde, seijlden wy langhs de wal heenen Noort West ten Noorden aen, met een z.windt. Den 19. zijn wy ontrent de z.Son voor Waerhuysen ghecomen ende lietent ancker daer vallen, ende ghinghen daer te landt, om dat Jan Cornelisz. daer noch meer goets inneme soude, ende bleven daer leggen totten sesten October toe, in welcken tijdt wy veel harde winden hadden uyt n. ende n.w. Ende midlertijt wy daer verbleven, ververschten wy ons noch bet, om van onse sieckten ende cranckheyt noch wat te beteren, ende tot meerder sterckheyt te comen, dat metter tijdt gheschieden moste want wy waren te seer uytghemerghelt. Den 6. October ontrent den avondt, de Son z.w. (1.30 uur namiddags) zijn wy op Ghods ghenade van Waerhuysen tseijl gheghaan na huys, dan alsoo dat een bekent vaerwater is, soo hebbe ick daer niet bysonders af verhaelt, dan dat wy den 29. October ghecomen zijn inde Maes, met een o.n.o. windt, ende quamen smorgens daer nae Maeslandtsluys te

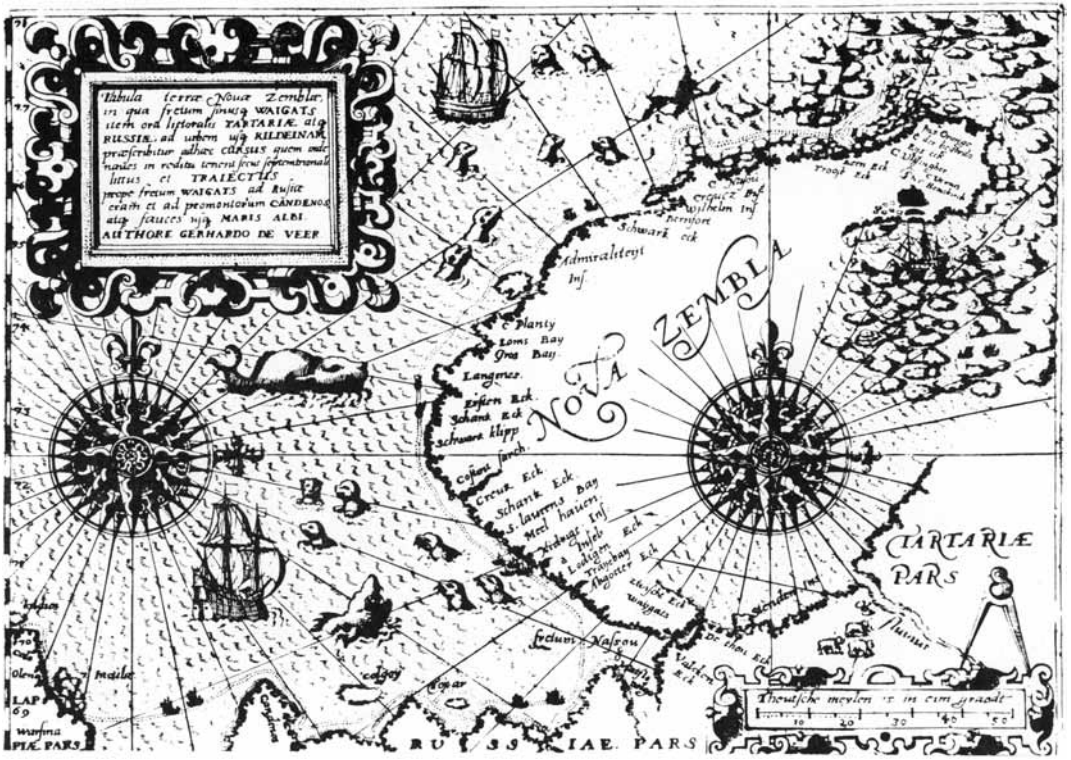

De terugtocht over open zee is gestippeld aangegeven.

lande, ende reijsde also deur Delft, den Haegh ende Haerlem, ende quamen den eersten dagh November omtrent middagh tot Amstelredam, met de selvige cleederen die wy op Nova Sembla gedragen hadden, met bonte mutsen van witte Vossen, ende ghingen in tot Pieter Hasselaer, die een vande bewinthebbers der stadt van Amstelredam gheweest was, tot uytrustinghe vande twee schepen, te weten van Jan Cornelisz. ende onse Schipper. Als wy nu daer gecomen waren, daer van menich mensch verwondert was, wantse ons al over langhe doodt gherekent hadden, ende dat gherucht nu over Stadt verspreyde, so is de tydinghe van onse comste mede gecomen int Princen Hof, aldaer op die tijdt mijn E. Heeren den Cancelier ende Ambassadeur vanden Allerdoorluchtichsten Coninck van Dennemarcken, Noorweghen, Gotten ende Wenden over tafel sat. Derhalven zijn wy terstont derwaerts ghehaelt deur mijn Heer de Schout, ende twee Heeren vander stadt, ende hebben aldaer voor den voornoemde Heere Ambassadeur ende den Heeren Burghemeesteren vertellinghe gedaen van onse reysen ende wedervaren, ende zijn daer nae elck nae huys ghegaen die daer thuys hoorden, maer die daer niet thuys hoorden zijn in een herberghe ghestelt sommighe daghen, tot dat wy ons geldt ontfanghen hebben, daer na is elck zijns weeghs ghereijst.

Onvermeld blijft waarom de reis in Maeslandtsluis zij einde over zee vond en waarom men niet rechtstreeks naar Amsterdam is gezeild. Maar het was een goede reden om U met deze gebeurtenis te confronteren.

L. Stigter Sr.

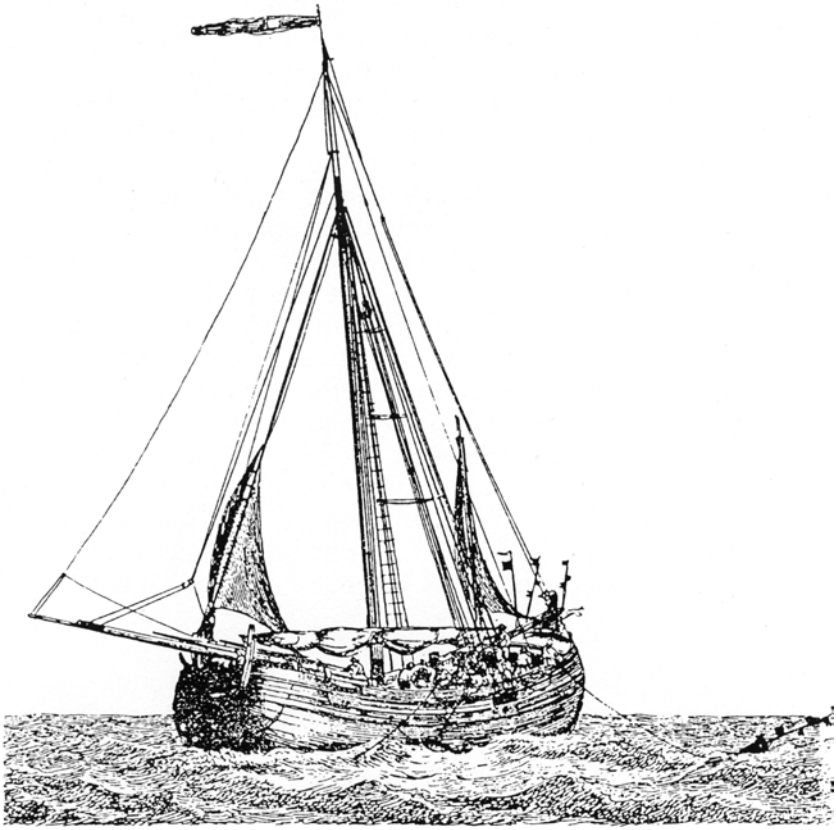

Vishoeker die de beug inhaalt.